O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV №

O‘zbekiston adabiyoti va san’ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2006-yil, 23-iyun • № 25 (3854)

Амир Темур таваллудининг 670 йиллигига

БУЮК ДАВЛАТ АРБОБИ ВА САРКАРДА

Буюк давлат арбоби ва саркарда Амир Темур таваллудининг 670 йиллиги республикамиздаги каби дунёнинг кўпгина мамлакатларида ҳам кенг нишонланмоқда. Мазкур сана муносабати билан илмий анжуманлар ўтказилмоқда, буюк аждодимизнинг ҳаёти ва фаолиятига бағишланган материаллар эълон қилинаётир. Жумладан, Италиянинг Марко Поло институти томонидан нашр этиладиган «Марко Поло» журналининг 2006 йил 2-сонида махсус мақола босиб чиқарилган.

Қуйида ушбу мақола чоп этилмоқда.

2006 йил 9 апрел куни Ўзбекистонда буюк давлат арбоби ва саркарда, Европада «Тамерлан» деган ном билан машҳур бўлган Амир Темурнинг туғилганига 670 йил тўлиши кенг нишонланди.

1991 йилда Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг илк кунларданоқ, кўп асрлар давомида аждодлар томонидан яратилган улуғ, бебаҳо маънавий ва маданий меросни тиклаш давлат сиёсати даражасига кўтарилди.

Машҳур давлат арбоби, Ўрта асрлар ислоҳотчиси, саркарда, адолат учун толмас курашчи, илм-фан ва маданият раҳнамоси Амир Темур даврида илм-фан, маданият ва таълим мислсиз даражада юксалди.

Сиёсий майдонга қадам қўйганида Амир Темур эндигина 24 ёшга кирганди. Мамлакат пароканда, маҳаллий сиёсий кучлар ўртасидаги ўзаро қарама-қаршиликлар авж олганди. Устига устак, Чингизхон авлодлари Мовароуннаҳрга тез- тез босқин уюштириб турарди.

Тахминан бир аср давом этган бу даврда Мовароуннаҳрнинг истибдод аламини тортган оддий фуқароларидан то йирик сиёсий арбобларию дин пешволаригача жуда ҳам оғир кун кечирдилар. Жамиятга озодликка ва тараққиётга бўлган интилишларни ўзида мужассам этган халоскор, доҳий зарур эди. Тақдир тақозоси билан Амир Темур ана шундай халоскор ва йўлбошчи сифатида тарих саҳнасида пайдо бўлди.

1370 йилда Амир Темур Балхда бўлиб ўтган қурултойда Мовароуннаҳрнинг улуғ амири деб эълон қилинди. Тарқоқликни бартараф этиб, айрим ўлкаларни ягона давлатга бирлаштириш Амир Темурнинг асосий мақсади эди. У давлатнинг пойтахти қилиб Сўғдиёнанинг қадимий пойтахти бўлган Афросиёб харобалари ёнидаги Самарқандни белгилади ва янги шаҳарга асос солди.

Давоми иккинчи бетда.

СЕНГА ИШОНИШАДИ, ЖУРНАЛИСТ!

Бир қарашда журналист бўлиб, газетада ишлашдан осони йўқ. Ёзганларинг пешма-пеш чиқиб турса, кўча-кўйда сени танишса, мақтаб туришса, бунга не етсин. Халқимизнинг бағри кенг, қаерга борсанг, ҳурматингни жойига қўйишади. Камчилик қаерда йўқ, эртага газетага бир нималарни ёзвормасин, дея бироз ҳайиқишади ҳам.

Мамлакатни кезиб юрасан, янгиликларни биринчи бўлиб эшитасан, машҳур кишилар суҳбатдошинг бўлади. Телевизорда кўриниб турасан. Ўрни келганда мансабдорларни саволга тутишинг мумкин. Муаммолар ечимига доир мақолалар ёзиб, тепса тебранмас тўраларни, фирибгару муттаҳамларни ҳажв остига олганингда, салкам қаҳрамонга айланасан.

Сенга ишонишади, ҳавас қилишади. Ҳузурингга ошиқиб, кўнгилларини ёзишади. Йиллар давомида ҳал бўлмай келаётган муаммолар ечимини топишингга, таъмагирларнинг асл башарасини очиб ташлашингга умид қилишади.

Бугун хорижий мамлакатларга хизмат сафари билан бориб-келиш, ривожланган дунё мамлакатларида ўтаётган нуфузли анжуманларда қатнашиш, катта минбарлардан туриб фикр-мулоҳазаларининг эмин-эркин баён қилиш оддий бир воқеа бўлиб қолди. Ҳаракат қилсанг, сен ҳам борасан, дунёни кўрасан, уни ўзинг учун кашф этасан.

Оммавий ахборот воситалари ходимлари Олий Мажлиснинг ҳар икки палатаси қўмиталари йиғилишларида, ҳукумат мажлисларида фаол қатнашмоқдалар, уларнинг қонунчиликни такомиллаштириш, турли идора ва ташкилотлар фаолиятидаги нуқсонларни бартараф этишга доир таклифлари инобатга олинмоқда. Айни шу ҳолат кўплаб ёшларни журналистикага оҳанрабодай тортиб келаётир. Бу касбни ихтиёр этаётганлар сони йилдан-йилга ортиб бораётганининг сабабларидан бири ҳам шу бўлса керак. Аммо журналистика осонликча, бир ҳамла билан забт этиладиган, орзу-ҳаваснинг ўзи билангина эришиладиган тепалик эмас. У бошқа кўп соҳалар каби мислсиз фидойиликни, заҳматли меҳнатни талаб этади. Бу заҳмат бир умр давом этади, адоғи кўринмайди. Бутун ҳаётингни, ўй-хаёлларингни, завқинггу

Муҳаррир минбари

изтиробларингтача қоғозу қалам ихтиёрига топширишинг керак. Замонлар ўзгаргани, йиллар бир-бирини қувлаб ўтгани сари матбуот олдида янги-янги вазифалар пайдо бўлаверади. Газетхон аталмиш ҳар янги авлод сендан рост сўзни, воқеа-ҳодисаларнинг рост талқинини, янгиланаётган дунёнинг янги қиёфасига доир янги шарҳларни кутади. Бу шарҳларда сенинг ўз фикринг, воқеа-ҳодисаларга муносабатинг ва, албатта, ўз талқининг бўлиши керак. Бусиз газетхонни ёнингга чорлай олмайсан, сўзингга, фикрингга ишонтиролмайсан. Газета ва газетхон ўртасида ишонч кўприги, мулоқот давраси мавжуд эмас экан, ишда унум бўлмайди.

Газетанинг ҳар бир сонида янги сўз айтиш, газетхон онг-шуурига таъсир кўрсатиш осон иш эмас. Чунки у ҳам, худди сен каби, дунёни кузатиб турибди, шу безовта дунё ичида яшамоқда. Унинг ҳам ўз фикри, қарашлари бор. Шўролар замонида газетанинг ҳар айтган сўзи, ҳар билдирган фикри, берган баҳоси ҳақиқатга менгзаларди. Газетада чиқдими, газеталарда ёзилдими, бас, бошқача фикрга ўрин қолмасди.

Бугунги матбуот бундай қозиликдан, оқлаш ва қоралаш, одамлар тақдирини ҳал этиш функциясидан халос бўлди. Энди у жамоатчиликнинг эркин минбари. Энди унда бошқалар ҳам ўз фикрини билдириши, баҳсга киришиши, сизга маъқул келган нарсаларни бемалол рад этиши мумкин. Бугун энди танқид деганлари ҳам кечагидек даҳшатли эмас, бугунги танқид сизга ёрдам қўлини чўзади, нуқсонларингизни кўрсатиб беради. Истиқлол матбуотининг шўролар замони матбуотидан фарқи шунда.

Биз бугун мана шундай янгича, масъулиятли шароитда ишлаяпмиз. Газетанинг ҳар бир сони меҳнат жамоасининг, жонкуяр муаллифларимизнинг, зийрак ўқувчиларимизнинг заҳматли меҳнати, фикр-мулоҳазалари, ҳар бир сўз, ҳар бир ибора устида соатлаб изланишлари эвазига тайёрланади. Чинакам газетачи ҳеч қачон ўз ишидан қаноат ҳосил қилмайди. Кеча, ўтган куни ёзгани бугун ўзига ҳам ёқмай қолади. Янада яхши, янада пухта ва таъсирчан ёзишга ҳаракат қилади. Чинакам газетачи янги фикрлар, янги муаллифлар қидиради, қаерда бир нима “йилт” этса, шунга эътибор беради. Газетанинг айни шу сонига керак бўлган муҳим гапни гоҳ энг таниқли, машҳур одам, гоҳ эса номи ҳали ҳеч кимга таниш бўмаган ёш ҳаваскор ҳам айтиши мумкин. Баъзан катта олимларимиз, тажрибали мутахассислар назаридан қочган нарсаларга оддий бир талаба, оддий газетхон эътибор бериши мумкин. Олий адабиёт курси талабалари, “Маҳорат мактаби”мизнинг тингловчилари ёзаётган мақолаларга эътибор беринг. Бундай пайтда мансаб ёки лавозим эмас, фикр бирламчи бўлиши керак.

Биз шунга ҳаракат қиламиз. Муаллифларимиз давраси кенг. Тиниб-тинчимас тадқиқотчимиз Шариф Юсупов ҳар гал бир янгилик билан кириб келадилар. Олимларимиз Наим Каримов, Нажмиддин Комилов, Санжар Содиқов, Бойбўта Дўстқораев, Эргаш Умаров, Умарали Норматов, Абдуғафур Расулов, Абдулла Аъзамов, Ваҳоб Раҳмонов, Исмоил Бекжон, Йўлдош Солижонов, Эргаш Очилов ва бошқа кўплаб муаллифларнинг ҳар бир чиқиши баҳс-мунозараларга сабаб бўлади. Тўқсонбой адибимиз Ҳаким Назир болалар адабиёти муаммоларига бағишланган мақолаларимизни ўқиб, болалардай хурсанд бўлиб қўнғироқ қилади. Қирқ йиллик муттасил обуначимиз Абдусаттор ота Амиров таҳририятга келиб, яхши мақола ёзган муаллифларимизга миннатдорлик билдиришдан эринмайди. Ҳар жума эрталаб биринчи бўлиб Маҳмуд Сатторов қўнғироқ қилади. Ҳали ёзиб тугатмаган мақоласини таклиф этишдан аввал газетани бошидан охиригача, ўқиб чиқаётганини эслатиб, қўяди... Бирор-бир мақоланинг бирор-бир жойи ўхшамай қолган бўлса, бу камчилик синчков ҳамкасбимиз Шуҳрат Жабборовнинг назарига тушмай қолмайди. Бизни жуда синчиклаб ўқишади.

Шўролар даври қатағонларининг фидойи тадқиқотчиси Холида Аҳророванинг ҳар бир чиқиши, навоийшунос олимамиз Суийма Ғаниеванинг топилма тадқиқотлари, Ҳамидулла Акбаров, Дилфуза Раҳматуллаева, Рашид Бойтиллаевнинг янги мавзулари, Омон Мухтор, Турсунбой Адашбоев, Эркин Аъзамов, Эркин Усмонов, Абдуқаюм Йўлдошев, Шодмонбек Отабоев, Нормурод Норқобиловнинг ҳикоя ва ҳажвиялари, Дамин Жумақуловнинг фикрли чиқишлари газетхонларга манзур бўлмоқда.

Давоми иккинчи бетда.

“ШАҲРЛАР ОТИНИ МАҲАЛЛОТ ЭТИБ...”

Маҳалла халқимиз ҳаётининг ўзига хос кўзгусидир. Бу кўзгуда фуқаролар ва жамиятнинг кайфияти, халқ донишмандлигининг бекиёс тимсоллари акс этади. Шунинг учун ҳам юртимизда истиқлол йилларида маҳаллага, унинг ўзига хос ҳаёт тарзига эътибор кучайди. Айни кунларда эса маҳалла оқсоқоллари ва маслаҳатчилари сайлови ўтмоқда. Бир ойдан буён давом этаётган бу жараёнда юртдошларимиз фаол иштирок этмоқдалар.

Фуқароларнинг ижтимоий ҳаётга фаол аралашуви, демократия ва ўз-ўзини бошқаришнинг мазкур шакли ер юзининг бошқа жойларида учрамайди. Маҳалла ва унинг бошқаруви бизнинг миллий минталитетимизга хосдир. Унинг илдизи эса бир неча минг йиллик олис тарихга бориб туташади.

Бу йил 2700 йиллиги нишонланаётган Қарши шаҳрининг “Ерқўрғон” тарихий обидасида эрамиздан аввалги II-I асрларда бир неча савдо ва ҳунармандчилик маҳаллалари мавжуд бўлган. Қадимий шаҳарнинг Кулоллар маҳалласи ва Темирчилар маҳалласи тарихчи олимлар томонидан аниқланган. (Рустам Сулаймонов, “Унутилган тамаддун сирлари”, “Маънавият” нашриёти, 2004 йил). Хоразмнинг қадимий қалъа-шаҳарларида ҳам бир неча маҳаллалар бўлган. Гарчи маҳалла номи шаҳар маданиятининг ривожланиши билан боғлиқ бўлса-да, аҳолининг бир жойда ўтроқ ҳолда яшаш анъаналарининг қабила, уруғ шакллари янада қадимийроқдир.

Оқсоқоллар кенгаши кишилик жамиятининг ибтидоий даврларида ҳам мавжуд бўлган. Тўмариснинг қаҳрамонлиги, Широқнинг жасорати Омарг, Саксфар, Оамирс каби оқсоқолларнинг ёвуз ниятли Дорога қарши тузган кенгашлари қадимда оқсоқоллар кенгаши юрт тақдирини ҳал қиладиган қарорлар қабул қилганлигини билдиради.

“Тоҳир ва Зуҳра” достонида Сандиқчилар маҳалласи билан боғлиқ эпизодлар ифодаланади. Бугунги кунда ҳам маҳалланинг касб-ҳунарга оид атамалари мавжуд: “Заргарлик”, “Дегрез” (қозон қуювчилар), “Тақачи”, “Ўқчи” ва ҳоказо. Уруғ номлари, жуғрофий атамалар асосида таркиб топган маҳаллалар ҳам кўп: “Қиёт”, “Калтатой”, “Қашқар”, “Жаркўча”, “Жанггоҳ”, “Олмазор”, “Оқтепа”, “Кўкча”, “Ўрикзор”... Бу номларнинг ҳар бири алоҳида тарихга эга.

Давоми иккинчи бетда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг

ҚАРОРИ

Республика аҳолисини ахборот-кутубхона билан таъминлашни ташкил этиш тўғрисида

Замонавий талабларни ҳисобга олган ҳолда кутубхона тармоғини ташкил қилишни такомиллаштириш, ўсиб келаётган ёш авлоднинг интеллектуал эҳтиёжларини қондиришга, маданий, маънавий-ахлоқий қадриятларни сақлаб қолишга йўналтирилган принципиал янги ахборот марказларини барпо этиш, шунингдек, аҳолини янада кенгроқ ва тизимли ахборот билан таъминлаш учун зарур шарт-шароитлар яратиш мақсадида:

1. Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги, Ўзбекистон Алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликларининг:

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги кутубхоналарини Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, ОЎМТВнинг Ўрта махсус касб-ҳунар таълими маркази, Халқ таълими вазирлиги ихтиёрига ўтказиш йўли билан олий ва ўрта махсус таълим муассасалари ва умумтаълим мактаблари ҳузурида ахборот-ресурс марказларини тузиш;

Қорақалпоғистон Республикасининг Республика кутубхонаси, вилоятлар илмий-универсал кутубхоналари, шунингдек, Тошкент шаҳар марказий кутубхонаси негизида идоравий жиҳатдан Ўзбекистон Алоқа ва ахборотлаштириш агентлигига бўйсунувчи Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ахборот- кутубхона марказларини ташкил этиш тўғрисидаги таклифлари қабул қилинсин.

Давоми иккинчи бетда.

ТАНИШ ЧЕҲРАЛАР

Тунларни тонгга улаб, қоғозу қалам билан сирдош бўлиш осон иш эмас. Гоҳида жумлалар қуйилиб келади, гоҳида эса бир сўз илинжида тонгни бедор кутиб оласан. Аммо ёзишинг керак, сўз айтишинг лозим. Айтганда ҳам, ўхшатиб, юракларда акс-садо берадиган қилиб қоғозга туширишинг даркор.

Журналистика бу касбни танлаганлардан бедорликни талаб этади. Бошқалар эътибор бермайдиган нарсаларни кўриши керак у. Ўқувчи унинг ҳар бир сўзи, ҳар жумласидан маъно англасин, даъватларига қўшилсин.

Албатта, бу даражага эришиш осонликча кечмайди. Бунинг учун катта ҳаётнинг катта қозонида йиллаб “қайнаш”, тобланиш зарур. Шундагина қалам чархланади, фикр қуюқлашади.

“Тонг юлдузи” газетаси бош муҳаррири, таниқли журналист ва истеъдодли шоира Умида Абдуазимова бу синовлардан аллақачон муваффақиятли ўтган ҳамкасбларимиздан биридир. У бир қучоқ шеърий тўпламлар муаллифи бўлиши билан бирга, матбуотимизда узоқ йиллардан бери самарали фаолият кўрсатиб келмоқда. Шеър ёзиш, эҳтимол кимгадир осондир, аммо болаларга атаб ёзиш, болалар учун газета чиқаришнинг ўзига яраша машаққатлари бор. Бунинг учун бола қалби ва дунёсини англаш, тушуниш зарур. Ҳар икки йўлда ҳормай-толмай ижод қилаётган ҳамкасбимизга янги-янги зафарлар тилаб қоламиз.

Жамила ЭРДОНОВА

ФОТОСАНЪАТКОР КЎРГАЗМАСИ

Қозоғистоннинг Чимкент шаҳрида таниқли фотосанъаткор Абдуғани Жумаевнинг шахсий кўргазмаси очилди. Тадбирда иштирок этган Ўзбекистон Байналмилал маданият маркази раҳбари Н.Муҳаммадиев, Қозоғистондаги Ўзбекистон маданият маркази раиси М.Бакиров, Чимкент вилояти ўзбек маданият маркази раҳбари И.Ҳошимжонов ва бошқалар сўнгги йилларда икки қардош халқ ўртасидаги маданий алоқалар янги босқичга кўтарилаётганини алоҳида таъкидлаган ҳолда А.Жумаев ижодига мансуб фотоасарларнинг бугуннинг долзарб мавзуларига бағишланганини, профессионал фотожурналист ва фотосанъаткор олган суратлар Брюссел, Антверпен, Берлин, Люксембург шаҳарлари ҳамда Япония, Туркия, Хитойдаги кўргазмаларда иштирок этгани, шунингдек, кўплаб шахсий кўргазмаларда сақланаётганини эътироф этдилар.

А.Жумаевнинг “Афшона”, “Аския”, “Эскижўва”, “Туш”, “Бухоролик уста” каби асарлари сюжетларининг оригиналлиги, бетакрор манзаралар замиридаги тасаввур ва тафаккур уйғунлиги билан томошабинларда катта таассурот уйғотмоқда. Бу фотосуратларда муҳрланган ўтмиш ва бугуннинг манзаралари ҳаётга ва кўз ўнгимиздаги биз анчайин кўниккан атроф-муҳитга янгича кўз билан қарашга ундайди.

Сирожиддин САЙЙИД *Шеърий лаҳза*

“ТОШКЕНТ ОҚШОМИ”га

Устоз Ғафур Ғулом дуоси билан
Парвозин бошлаган уйғоқ газетам.
Сен борсан — қалбимнинг туғроси баланд,
Асло якун топмас менинг қасидам.

Элнинг хавотиру оғриқларидан
Юпанч, тасаллидай бунёдга келдинг.
Машъум зилзиланинг ёриқларидан
Оқ атиргул бўлиб дунёга келдинг.

Ярми вайрон уйнинг эшигин излаб,
Шитирлаб хушхабар келтирган ўзинг.
Жажжи чақалоқнинг бешигин сийпаб,
Салқин саболарни елдирган ўзинг.

У пайтлар биз ҳали ёш бола эдик,
Завқу орзуларга лиммо-лим юрак.
Томларда югурган гуллола эдик,
Гўзал оқшомлардан бергансан дарак.

Ҳали “Маҳаллада дув-дув гап” — ҳаёт,
Ўлмас Лутфихоним ая сиймоси.
Шундадир дилларга нур берган баёт,
Шундадир меҳрнинг асл кимёси.

Мен баҳордан қолган қалдирғоч эдим,
Қалдирғоч қайдадир қишламоғи шарт.
Қалдирғоч, айниқса, ёш шоир бўлса,
Энг аввал “Оқшом”да ишламоғи шарт!

Тошкент қизларининг кўйлакларида
Бир сатрдан шеърим, шодлигим қолган.
Ҳар бир саҳифангнинг йўлакларида
Муҳаббатим қолган, ёшлигим қолган.

Азиз устозларга мен қўйиб ихлос,
Ранжу заҳматларин кўргандим бунда.
Ҳаётнинг шафқатсиз кўзларига рост,
Тик қараб яшашни ўргандим бунда.

Бунда ҳар бир ниҳол келинчак бўлгай,
Офтобтахтим менинг, ойтахтим менинг.
Кўприклар эврилиб келажак бўлгай,
Оламга остонам — пойтахтим менинг.

Устувор қўрғонсан — чин дўстларингу
Кексаю ёшларнинг тилакларида.
Эзгулик аркасин устунларию
Турналари билан лайлакларида.

Фақат кўнгиллардан таралсин ёлқин,
Бағринг бутун бўлсин, яро бўлмасин.
Оқсарой мисоли мунаввар қолгин,
Оқшоминг ҳеч қачон қаро бўлмасин.

Эътироф

ЯХШИ АСАР КАМ ЭМАС...

Ҳар гал бир китобни ўқиб бўлгач, иккинчисини қўлимга олаётганимда, адабиёт ўқитувчимизнинг “Бир кун бадиий китоб ўқимасанг ҳам, жаҳолатга юз тутган бўласан” дея ўргатганлари ва бизга янги-янги китобларни тавсия қилганлари ёдимга тушаверади. Бадиий китоб маънолар хазинаси, ақл ва тафаккурни чархловчи, дилни нурафшон айлаб, олам-олам орзулар қанотида парвоз эттирувчи восита. Инсон асар қаҳрамонларининг яхши сифатларини ўзида кўришни истайди. Шунинг учун ҳам биз адабий китобни ҳеч иккиланмасдан “комилликка элтувчи йўл” дея аташимиз мумкин. Шундай асарлар борки, уни ўқиётганимизда, гўёки ўша оламда, ўша қаҳрамонлар билан юргандек ҳис қиламиз, ўзимизни.

Бадиий китоб ўқимаслик эса, тафаккурни ўтмаслаштиради, савиянинг сустлашишига, ҳаётга қизиқмасликка, орзуларнинг армонга айланишига олиб келади...

Ҳозирги пайтда ёшларимизнинг бадиий китоб ўқишга қизиқишлари қай даражада? Изланиб, ахтариб китоб ўқийдиганлар камайиб кетмаяптими?

Шу маънода ойнаи жаҳоннинг “Ассалом, Ўзбекистон” дастурида “Тавсия” рукнининг очилгани китобхонларни янги асарлар билан таништиришда айни муддао бўлди. Бу борада “Тафаккур” журнали саҳифаларида таниқли адибларнинг ўзлари ўқиётган китоблар ҳақидаги фикрлари бериб борилаётгани ҳам табриклаш керак.

Барно МЕЛИҚУЛОВА

O'ZSANOATQURILISHBANK

KO'PLARNI TANISHADI —
MUNOSIBLARNI TANLASHADI!

Tel: 120-45-01, 120-45-82, 120-45-05; Faks: 133-34-26
www.uzpsb.uz e-mail: info@uzpsb.uz

Хизматлар лицензияланган

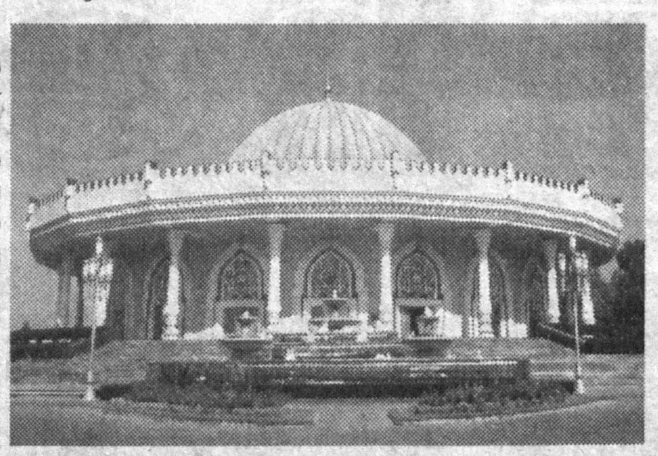

БУЮК ДАВЛАТ АРБОБИ ВА САРКАРДА

Боши биринчи бетда.

Амударё билан Сирдарё оралиғи, шунингдек, Фарғона ва Шош вилоятларини бирлаштириб ўзига бўйсундиргандан кейин Амир Темур бошқа мамлакатларга ҳарбий юришларга киришди.

Амир Темур салтанати Ўрта Осиёда 35 йил (1370-1405) ҳукм сурди. У Марказий Осиё ҳудудларини ягона марказлашган давлатга бирлаштирди, Ҳинд ва Гангадан то Сирдарё ва Зарафшонгача, Тянь-Шандан то Босфоргача улкан империя барпо этди.

Амир Темур ҳарбий юришларининг билвосита оқибатлари улкан аҳамиятга эга: у Хитойда Минь сулоласи давлат бошига келганда мўғулларнинг Хитойга солаётган хавфининг олдини олди; Олтин Ўрдани енгиб Москва Руси учун ҳам худди шундай ёрдам кўрсатди. 1402 йилда усмонлилар султони Боязид устидан Европа учун катта аҳамиятга эга бўлган ғалабани қозониб, усмонлиларнинг Константинополни истило этишларини ярим асрга суриб юборди. Француз тарихчиси Р.Груссе 20-аср бошларида «Амир Темурнинг Боязид устидан ғалабаси христиан оламини асраб қолди», деб ёзган эди.

Тарих Амир Темурни македониялик Искандар, Доро I, Юлий Цезарь каби йирик саркардалар билан бир қаторга қўйди. Амир Темур мингта жанг ўтказиб биронтасида ҳам енгилмаган машҳури замон саркарда сифатида, давлат тузилиши ишларига, илм-фан, маърифат, маданият тараққиётига улкан ҳисса қўшган сиёсий арбоб сифатида тарихга кирди.

Амир Темур тарафидан тарқоқ вилоятлар ягона давлатга бирлаштирилиб, марказий ҳокимият тузилиб барқарорлашгандан кейин, мамлакат иқтисодиёти мустаҳкамланди, савдо ва ҳунармандчилик ишлаб чиқариши ривожлана бошлади, қўшни ва узоқдаги мамлакатлар билан савдо-ҳужалик алоқалари кенгайди.

Амир Темур ҳаётлик пайтида давлат бошқаруви ҳақида «Темур тузуклари» деган номда машҳур бўлган махсус китоб ёзилган эди. Унда бу машҳур давлат арбоби ва саркарданинг ҳарбий санъатга, давлат тузилиши ва мамлакатни бошқаришга оид қарашлари акс этди.

«Куч адолатда» шиори бутун Амир Темур давлати ҳудудида аҳлоқий ва маънавий мезонга айланди.

14-асрнинг иккинчи ярмида Мовароуннаҳр Яқин ва Ўрта Шарқнинг тижорат, иқтисод ва маданият марказига айланиб борди. Чингизхон қўшинлари томонидан таг-тубигача вайрон қилинган Самарқанд, Кеш, Бухоро, Термиз, Тошкент, Марв, Ҳирот каби ва бошқа қадимий шаҳарлар обод бўла бошлади. Масжидлар мадрасалар, мақбаралар, карвонсаройлар ва ҳаммомлар қурилди.

Улкан ва бепоён мамлакатнинг пойтахти рутбасини олган Самарқанд, Амир Темурнинг ниятига кўра, курраи заминдаги энг чиройли шаҳарга айланиши керак эди. Самарқанд Ўрта Шарқ ва Марказий Осиёнинг энг яхши меъморлари тўпланган шаҳарга айланди. Меъмор ва бунёдкор усталарнинг баҳамжиҳат саъй-ҳаракатлари туфайли жаҳон меъморчилигида янги йўналиш пайдо бўлди ва у ҳозирнинг гўзал намуналарини инъом этди.

Амир Темур ҳаётлик пайтида бунёд этилган ўнлаб меъморий ёдгорликлар инсон тафаккури, ақли ва салоҳиятининг беназир тажассуми эди.

Амир Темур 12-асрда яшаган ислом илоҳиётчиси, шоир ва мутафаккир Хожа Аҳмад Яссавий даҳосига эҳтиром кўрсатиб, унинг шарафига Туркистон шаҳридаги кичик дахма устида улуғвор мақбара бунёд эттирди. Мақбара бугунги кунда ҳам ўзининг салобати, кўрки ва ажойиб сопол безаклари билан кишини ҳайратлантиради.

Хожа Аҳмад Яссавий адолатни, инсоннинг ахлоқий покланиш ва комилликка эришиш ғояларини тарғиб этгувчи сўфийликнинг «яссавия» тариқати асосчиси эди. Амир Темур Хожа Аҳмад Яссавийни ўзининг пири деб билар, динга кишиларни маънавий ва ахлоқий камолотга етакловчи, мамлакат куч-қудрати ва улуғворлигини мустаҳкамловчи куч сифатида ёндашарди. 15-аср тарихчиси Шарафиддин Али Яздийнинг гувоҳлик беришича, Амир Темур «ободончиликка арзийдиган бир қарич ҳам ер бўш қолмасин», деб қайғурарди.

Улкан ва қудратли салтанат барпо этган Амир Темур янгича тарихий вазиятда мамлакатда маънавиятнинг гуллаб-яшнаши, юксалиши ва ўтмиш даврларнинг олий анъаналари тикланиши учун шарт-шароит яратди. Амир Темур ва Темурийлар сулоласи вакилларининг гуманитар соҳаларга алоҳида эътибори туфайли XIV-XVI асрларда юксак илмий ва ижодий ютуқларга эришилди.

Амир Темур ва Темурийларнинг аёлларига бўлган меҳрибонларча муносабатларини алоҳида таъкидлаб ўтиш жоиз. Амир Темур ўзининг суюкли рафиқаси Бибихоним шарафига Самарқандда улуғвор жоме масжид қурдирди. Бибихоним номи билан аталувчи бу масжид Амир Темур даврининг энг маҳобатли биноларидан бири саналади. Масжид 1399-1404 йилларда қурилган ва ҳозирга қадар яхши сақланган. Буюк бобокалонидан ўрнак олган бобурий Шоҳжаҳон суюкли рафиқаси Мумтоз Маҳал бегим учун 1652 йилда мақбара — дунё мўъжизаларидан бирига айланган нодир меъморий ёдгорлик қурдирди.

Амир Темур ва Темурийлар даврида адабиёт, амалий ва тасвирий санъат ривожланди. Айниқса, исломга қадар мавжуд бўлган деворий монументал расм ва китоб миниатюраси санъати юксалди.

Амир Темур тарихда моҳир дипломат ва давлатлар ўртасида яхши муносабатларни ривожлантириш, савдо-иқтисодий алоқаларини йўлга қўйиш тарафдори сифатида чуқур из қолдирди. У Европа ва Осиё ўртасида ўзаро алоқаларни мустаҳкамлашга қаратилган кенг кўламли ишларни амалга оширди. Соҳибқирон дунёнинг турли мамлакатлари билан алоқалар ўрнатди: бир тарафдан — Хитой, Ҳиндистон, иккинчи тарафдан — Франция, Англия, шунингдек, Усмонлилар империяси, Испания, Италия, Миср ва бошқа давлатлар.

Амир Темур савдо-иқтисодий муносабатлар орқали халқлар ва мамлакатлар орасида ягона макон яратишда мисли кўрилмаган ютуқларга эришди. У Испания қироли Генрих III, Франция қироли Карл IV, Англия қироли Генрих саройларига элчилар йўллади; айни пайтда ўз саройида испан, француз, инглиз, хитой ва бошқа хорижий мамлакатларнинг элчиларини қабул қилди.

Амир Темур умрининг кўп қисмини юришларда ўтказди. Шарққа қилган юриши пайтида Амир Темур 1405 йил 18 феврал куни Ўтрор шаҳрида вафот этди. Унинг жасади Самарқандга олиб келиниб, 23 феврал куни Гўри Амирда, набираси Муҳаммад Султон дахмасида дафн қилинди.

Европалик олимлар Амир Темур ва унинг фаолияти ҳақида бундан тўрт юз йил илгари гапира бошлаган эди. 1553 йилда Флоренция (Италия)да итальян олими Перондино қаламига мансуб «Скифлик буюк Тамерлан» китоби босилиб чиқди. Бу Европада Амир Темур ҳақидаги илк илмий тадқиқот ҳисобланади.

Европа тилларида (испан, инглиз, француз) эълон қилинган ёзма манбалар ичида биринчи ўрнида испан элчиси Руи Гонсалес де Клавихонинг «Самарқандга Амир Темур саройига саёҳат кундалиги (1403-1406)» туради. Буюк Рембрандт Бобурийлар замонидаги ҳинд миниатюраларидан илҳомланиб, Амир Темурни унинг ворислари Умаршайх, Заҳириддин Бобур, Ҳумоюн ва Акбар даврасида тасвирлади.

XVI асрда яшаган машҳур инглиз шоири ва драматурги Кристофер Марлонинг «Буюк Темур» номли трагедиясида ёш Темурбек ўзининг тенгсиз ақли, салоҳияти ва шижоати билан жаҳон тарихидаги қудратли подшолардан бирига айлангани намойиш этилган. Трагедия XVII асргача саҳнадан тушмай, Англияда театр мавсумини бошлаб берган.

Бир неча европалик бастакорлар опералар Амир Темур образини яратганлар. XVII аср бошида итальян бастакори Гаспарини «Тамерлан» операсини яратди. Мазкур опера Вена театрида саҳна юзини кўрди. Бастакор Лео уни Неаполь театрида саҳналаштирди. Антонио Вивальди, Скарлатти, Гендель ва бошқа бастакорлар ҳам бу мавзуда мусиқа асарлари яратганлар.

Бугун жаҳоннинг элликдан ортиқ мамлакатида темуршунос олимлар илмий изланишлар олиб бормоқда. Темур ва Темурийлар даврига бағишланган кўплаб китоблар чоп этилмоқда. Ўтган олти юз йил мобайнида Европа тилларида Амир Темурга бағишлаб ёзилган салмоқли асарларнинг сони 500 га етди, Шарқ тилларида эса 900 дан ошди.

Русчадан
М.АҲМЕДОВ таржимаси

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қ А Р О Р И

Республика аҳолисини ахборот-кутубхона билан таъминлашни ташкил этиш тўғрисида

Боши биринчи бетда.

2. Қуйидагилар ахборот-ресурс марказларининг асосий вазифалари этиб белгилансин:

таълим муассасалари ўқувчилари ҳамда аҳолининг замонавий ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда мунтазам таълим олиши ва мустақил равишда таълим олишига кўмаклашиш;

миллий маънавий-ахлоқий қадриятларни кенг кўламда тарғиб қилиш, халқнинг маданий-тарихий меросидан баҳраманд бўлишини таъминлаш, маънавий бой ва уйғун камол топган шахснинг ижодий ўсиши учун имконият яратиб бериш;

янги ахборот технологиялари (маълумотлар электрон базалари, интернет ресурслари) асосида аҳолига ахборот хизмати кўрсатиш;

маданий, таълим, ахборот ҳамда бошқа дастур ва лойиҳаларни биргаликда амалга ошириш учун таълим муассасалари, маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари, миллий маданият марказлари билан ҳамкорликни ривожлантириш.

3. Ахборот-кутубхона марказлари зиммасига:

аҳолига ахборот-кутубхона хизмати кўрсатишни сифат жиҳатидан янги даражага кўтариш, унинг илмий, таълим, ахборот ва маданият соҳасидаги қизиқишларини замонавий ахборот технологиялари асосида тезкорлик билан қондириш;

китобхонларга анъанавий кутубхона хизмати кўрсатишдан ўз ахборот ресурсларини яратиш ва жаҳон илмий-таълим ахборот ресурсларидан фойдаланиш имкониятини бериш йўли билан ахборот-кутубхона хизмати кўрсатишга ўтишни таъминлаш;

универсал ахборот ресурслари, миллий ва хорижий нашрлар (босма, аудиовизуал, электрон ва бошқа) фондларни шакллантириш, сақлаш ва фойдаланиш учун бериш;

йиғма электрон каталог ёрдамида ахборот ресурсларини бирлаштирувчи электрон кутубхоналар ва маълумот базаларини яратиш;

жойларда ахборотлаштириш ва кутубхоначилик иши соҳасидаги ахборот-ресурс марказлари фаолиятини мувофиқлаштириш ҳамда ташкилий-методик жиҳатдан таъминлаш вазифаси юклансин.

4. Қуйидагилар:

ахборот-ресурс тармоғи ва ахборот-кутубхона марказлари схемаси 1-иловага мувофиқ;

ахборот-ресурс ва ахборот-кутубхона марказларини яратиш топшириғи 2-иловага мувофиқ;

республика ахборот-кутубхона тизими фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича Идораларо кенгаш таркиби 3-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

5. Республика ахборот-кутубхона тизими фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича Идораларо кенгаш:

бир ой муддатда белгиланган тартибда кутубхоналарни, 4-иловага мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги тизимидан Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, ОЎМТВнинг Ўрта махсус касб-ҳунар таълими маркази, Халқ таълими вазирлиги ҳамда Ўзбекистон Алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги ихтиёрига бепул ўтказишни ҳамда улар оқилона қайта ташкил этилишини;

икки ой муддатда барча кутубхона фондларини замонавий талабларни ҳисобга олган ҳолда қайта рўйхатдан ўтказиш учун эксперт комиссиялари тузилишини;

икки ой муддатда ахборот-кутубхона ва ахборот-ресурс марказлари ишини белгилаб берувчи тегишли норматив ҳужжатлар ишлаб чиқилишини;

ахборот-кутубхона ва ахборот-ресурс марказлари танлов асосида малакали кадрлар билан тўлдирилишини;

ахборот-кутубхона ва ахборот-ресурс марказлари юксак самара билан фаолият кўрсатишини ҳамда аҳолининг барча қатламлари улардан бемалол фойдалана олишларини таъминласин.

Вазирлар Маҳкамаси бир ой муддатда Идораларо кенгаш тўғрисидаги низомни ишлаб чиқсин ва тасдиқласин.

Амалга оширилган ишларнинг якунлари тўғрисида 2006 йилнинг 1 декабригача Ўзбекистон Республикаси Президенти девонига маълумот берилсин.

6. Белгилансинки, ахборот-кутубхона ва ахборот-ресурс марказлари фаолиятини молиялаштириш давлат бюджети маблағлари ва ҳомийларнинг маблағлари ҳисобидан амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги Иқтисодиёт вазирлиги билан биргаликда 2007 йилнинг январидан бошлаб ахборот-кутубхона ва ахборот-ресурс марказларида электрон кутубхоналарни ташкил қилган ҳамда илғор ахборот технологияларини татбиқ этган ҳолда ушбу марказларни компьютерлаштириш учун зарур маблағлар ажратилишини назарда тутсин.

Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари ахборот-ресурс марказларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлашга кўмаклашишни таъминласин.

7. Ўзбекистон Алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги зиммасига:

ахборот-кутубхона марказларини белгиланган тартибда "ZiyoNET" ахборот тармоғига босқичма-босқич улаш ва уларнинг ресурсларига аҳоли кенг қатламларининг киришини таъминлаш;

электрон кутубхоналар тизимини ривожлантириш, кутубхона ахборот ресурсларини тизимлаштириш вазифаси юклансин.

8. 2006-2007 ўқув йилидан бошлаб Тошкент давлат маданият институти ва Тошкент ахборот технологиялари университетида "ахборотлаштириш ва кутубхонашунослик" таълим йўналиши бўйича бакалавриат кадрлари ҳамда магистратура тегишли мутахассисликлари бўйича кадрлар тайёрлаш назарда тутилганлиги маълумот учун қабул қилинсин.

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ҳамда Ўзбекистон Алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги:

бир ой муддатда ахборот-кутубхона ва ахборот-ресурс марказлари кадрларини қайта тайёрлаш ҳамда малакасини оширишга нисбатан қўйиладиган талабларни ишлаб чиқсин ва тасдиқласин;

электрон дарсликлар ва кутубхоналар, мультимедиа тизимлари ва дастурлари яратилишини таъминласин.

9. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги тегишли вазирликлар ва идоралар билан биргаликда бир ой муддатда қонун ҳужжатларига ушбу қарордан келиб чиқадиган ўзгартиш ва қўшимчалар тўғрисида Вазирлар Маҳкамасига таклифлар киритсин.

10. Мазкур қарорнинг ижросини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазири Ш. М. Мирзиёев зиммасига юклансин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри, 2006 йил 20 июн.

“ШАҲРЛАР ОТИНИ МАҲАЛЛОТ ЭТИБ...”

Боши биринчи бетда.

Алишер Навоий асарларининг тўрт жилдлик изоҳли луғатида “маҳалла”, “маҳаллот” сўзларига турар-жой, кўча, гузар, маҳаллалар маъносида изоҳ берилган, "Насойим-ул муҳаббат", "Вақфия", "Ҳайратул аброр", "Садди Искандарий" асарларидан мисоллар келтирилган.

“Ҳайрат-ул аброр” достонида Навоий бобомиз Ҳирот шаҳрига шундай таъриф беради:

Шаҳрлар отини маҳаллот этиб,
Бўлди чу юз шаҳр Ҳири от этиб.

Ҳирот шаҳри ўз маҳаллаларини катта шаҳарлар номи билан атади, ана шундай юзта "шаҳар" Ҳиротнинг маҳаллаларидир, дейди шоир муболаға билан. Ўз она шаҳрининг довруғини мадҳ этиш учун Навоий "шаҳр", "от", "маҳаллот" сўзларидан тасвирий санъат яратади, сўз ўйини ясайди.

Бўлиб ўйла ким шаҳр ҳар жўнг аро,
Маҳаллоту кўю мақому саро.

"Садди Искандарий"да шоҳнинг кемаси шундай таърифланади. Ҳар кеманинг ичида маҳаллалари, кўчалари, манзилу макони ва саройи мавжуд бўлган шаҳар жойлашган эди, дейди Навоий.

Бугун озод ва обод юртимизнинг ҳар шаҳрию ҳар туманида ана шундай гўзал анъаналарни ўзида мужассамлаштирган маҳаллалар гуллаб яшнамоқда.

Маҳалла оқсоқоллари ва уларнинг маслаҳатчилари билан яқиндан танишиш учун Эски Жўвадаги Қўштут маҳалласига чиқдим. Бу маҳалла Себзор даҳасининг таркибига кирган. "Тарихи жадидаи Тошканд" асарида Себзор Ҳазрат имом Қаффол Шоший даҳаси дейилган.

Ҳозирги вақтда Қўштут маҳалла кенгашига Қўштут, Заргарлик, Пичоқчи, Шаршинтепа, Ҳофиз Кўҳакий маҳаллалари киради. Маҳалла кенгашига қарашли ҳудудларининг ер майдони 3500 кв. км, аҳолиси 6855 нафар бўлиб, 1397 оила ва 749 хонадонни қамраб олади. Фаробий ва Сағбон шоҳкўчаларига бирлашган кўчаларнинг сони 29 та. Маҳаллада 2 та мактаб ва битта замонавий поликлиника фаолият кўрсатади. Фаробий ва Сағбон кўчалари бўйлаб замонавий турар жой бинолари қурилган. Лаъл Баҳодир Шастри номидаги 24-мактаб ёнидан ўтган Ибн Исмоил Шоший кўчаси бўйида маҳалла кенгаши идорасининг янги биноси қад кўтариб турибди. Маҳалла оқсоқоли Абдуқодир ака Эгамбердиев, хотин-қизлар қўмитаси раисаси Мунаввар опа Мустафоқулова, котиба Манзура Нурматова ва посбонлар сардори Бахтиёр Мирюсупов маҳалла кенгашининг иш режалари бўйича маслаҳатлашаётган эканлар. Иш қизғин, келди-кетти кўп. Ҳафтанинг душанба, чоршанба, жума кунлари кеч соат 19 дан бошлаб маҳалла кенгаши биноси гавжум бўлади. Ҳар куни эрталабдан ободонлаштириш ишлари уюштирилади. Маълум вақтларда ёлғиз қолганлар, ногиронлар, бева-бечоралар ҳолидан хабар олиб турилади. Кам таъминланган оилалар, боқувчисиз қолган хонадонларнинг 2 ёшдан 18 ёшгача бўлган болаларига маҳалла кенгашининг ёрдам пуллари ўз вақтида берилади.

— Ҳорманглар! — дейман маҳалла кенгаши раиси хонасига кираётиб. — Ассалому алайкум! Сайлов қандай ўтди?

— Жуда яхши, — дейди Мунаввар опа, — маҳалладошларимизнинг ҳаммаси фаол қатнашишди.

Д.АҲМАД олган сурат.

Маҳалланинг ўз анъаналари яхши-да. Айниқса, Эски Жўвада маҳаллаларга кишининг ҳаваси келади. Кўчалар тоза ва ораста. Одамларнинг кўнгли ундан ҳам гўзал. Кексалар кайвони, ёшлар одобли. Маҳалла ҳудудидаги дўконларда умуман спиртли ичимлик сотилмайди. Бу ердаги ошхоналарда уни истеъмол қилиш ва сотиш одат эмас. Рўза пайтлари хусусий ошхоналар кечқурун рўзадорларга бепул ифторлик қилиб беришади. Маҳалланинг қандай эканини унда яшаган одам биларкан...

— Агар бир ҳафта давомида ҳар куни маҳалла кенгаши идорасига келсангиз, — дейди Мунаввар опа, — жуда кўп маълумотга эга бўласиз. Бу идора маҳаллий ҳокимлик ҳисобланади. Маҳаллада истиқомат қиладиган кишилар ҳаётининг жуда кўп муаммолари мана шу ерда ҳал этилади. Одамлар илгари мушкулотларини ҳал этиш учун судга мурожаат қилишарди. Бугун маҳалла кенгашига бўлган ҳурмат ва ишонч шу даражага етдики, бир муаммо туғилса, одамлар аввал маҳалла кенгашига чиқишади.

— Бу, аввало, маҳалла кенгаши оқсоқоли ва маслаҳатчиларнинг иш фаолиятига, обрў-эътиборига боғлиқ, — дейман суҳбатдошимга. — Маҳалла оқсоқоли ҳамма ҳурмат қиладиган кайвони одам бўлиши керак. Оқсоқол маслаҳатчиларининг таркиби асосан хотин-қизлардан ташкил топади. Улар тагли-тугли, обрў-эътиборли оилаларнинг оқила бекалари бўлиши лозим. "Суюнчи" деган кинодаги аёл образи бор-ку, Зайнаб Садриева ўйнаган, мен маҳалла оқсоқоли маслаҳатчисини ана ўша аёл тимсолида бўлишни тасаввур этаман.

— Бизнинг маслаҳатчиларимиз ҳам ана шундай фазилатларга эга бўлган, билимдон, омилкор, зукко аёллардир, — дейди маҳалла оқсоқоли Эгамберди ака фикримни давом эттириб.

Шу пайт “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракатининг маҳалла бўйича сардори Умида Салимова уч-тўртта ўқувчилар билан маҳалла оқсоқоли хонасига кириб келди. 24-мактабнинг 10-синф ўқувчиси бўлган Умидахон Собир Раҳимов туман ички ишлар бошқармаси, “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати, Оқсоқоллар кенгаши ва маҳалла хайрия, болалар спортини ривожлантириш жамғармалари ҳамкорлигида тузилган “Ёзни “Камолот” билан!” лойиҳаси устида ишлаётган экан. Мазкур лойиҳага кўра Собир Раҳимов туманидаги маҳаллаларда истиқомат қилаётган вояга етмаганлар ва ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарлик ва жиноятларнинг олдини олиш, уларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш, спорт турларига қизиқишларини кучайтириш, ёзги таътилда вақтларини мазмунли ўтказиш кўзда тутилган. Бунинг учун кўчма спорт ўйинлари, кўчма кино, театр дастурлари, инглиз, рус тиллари, сиёсий саводхонликни ошириш, компютер, биринчи тиббий ёрдам дарслари, музейларга, ҳайвонот боғига саёҳат, кутубхона кунини ўтказиш режалаштирилган. Бунда маҳалла кенгаши оқсоқоли, кенгаш маслаҳатчилари зиммасига катта масъулият юкланган.

Хуллас, бажарилиши зарур бўлган ишлар кўп. Бу ишларнинг ҳаммаси маҳалла фаровонлиги, тинчлиги, ободлиги ҳамда юртдошларимизнинг бахт-саодати учун мўлжалланган. Мана шундай эзгу ниятларни амалга оширишда ҳар биримиз маҳалла кенгаши оқсоқоли ва маслаҳатчиларига яқиндан ёрдам берсак, нур устига нур бўлади.

Рустам МУСУРМОН

СЕНГА ИШОНИШАДИ, ЖУРНАЛИСТ!

Боши биринчи бетда.

Мухбирликка садоқатли Нусрат Раҳмат, Абдуазиз Ҳошимов Самарқанддан, Абдулла Жаббор, Мамасоли Абдураҳмонов Наманғандан, Мақсуда Эргашева Фарғонадан, Бўстон Раҳмонова Қашқадарёдан, Ҳабиб Сиддиқ Андижондан, Матназар Абдулҳаким Хоразмдан, Шароф Уснатдинов Қорақалпоғистондан бизга турфа мавзуларда мактублар йўллайдилар.

Фаол ҳамкоримиз Анвар Обиджон олтиариқликларга хос вазминлик билан ютуқларимиз баробарида камчиликларимизни ҳам нафис пардаларга ўраб бўлса-да, айтиб ўтади. Шижоатли ёшлик йилларини жамоамизда ўтказган Маматқул Ҳазратқулов, Ашурали Жўраев, Ёқубжон Хўжамбердиев йилт этган янгиликка эътибор берадилар. Дўрмон боғларида модерн шеъриятининг забардаст вакили бўлмиш Турсун Алига дуч келиб қолсангиз, ҳай-ҳай демасангиз, қилган ишингизнинг нақд ярмиси чиппакка чиқиб кетади. Устозимиз Сайди Умиров газетанинг умумий йўналишини жиддий кузатади. Буларнинг ҳаммаси биз учун жуда ҳам муҳим, чунки ҳар қандай газета кўпчилик ижодий тафаккурининг маҳсулидир.

Газетачиликда муаллифлар билан ишлашдан кўра ҳам нозик, мураккаб иш йўқ. Бу ишнинг нозиклигини "Оққуш кўли" балетидаги ёш балериналарнинг нафис ва аниқ ҳаракатларига бемалол қиёслаш мумкин. Мақолани ўқиб фикр айтишда талабчанликни бироз оширворсангиз, мусиқа ритмидан чиқиб кетган балерина аҳволига тушишингиз ҳеч гап эмас. Мақолалари бетўхтов чиқиб турса, деярли қисқармаса, ким яхши — сиз яхши, аммо бирортаси озроқ туриб қолса, такрор жойларига қайчи урилса борми, ана унда Норбой аканинг танқидлари ҳеч гап бўлмай қолади. Мана шундай талабчан муаллифлар билан ҳам ишлашга тўғри келади. Ишқилиб, ўттиз-қирқ йилдан бери газетачилик нонини еб ётган, бу соҳани ташлаб бошқа бир соҳага ўтиб кетиш эҳтимоллари мутлақо қолмаган, муаллиф ким бўлишидан қатъи назар, ўхшамаган жойларини маромига етказиб таҳрир қилмаса, ҳар қандай иқтибосни асл матн билан солиштирмаса, баъзи мақолаларда учраб турадиган "коса тагидаги нимкоса учириқлар"ни ҳам аниқламаса кўнгли жойига тушмайдиган Маҳмуд Саъдий, Аҳмад Отабоев, Мурод Абдуллаев, Гулчеҳра Умароваларга сабр-тоқат берсин-да. Жамоамизнинг ёш ходиму ходималари бу мактабларни қачон ўтаб бўладилар-у...

Газетачиликни бошқа соҳаларга ўхшатиш жуда ҳам мушкул. Ишни аввалдан аниқ-равшан режалаштириб бўлмайди. Ҳаётнинг ўзи сизга, газета муаллифларига янги-янги мавзуларни таклиф этади, туртки, илҳом бериб туради. Зийраклигингизни муттасил синовдан ўтказади. Сиз бу турткиларни вақтида илғашингиз ва муносабат билдиришингиз зарур. Акс ҳолда кеч қоласиз.

Юқорида айтилганидек, чинакам ижодкор ҳеч қачон ўз ишидан қониқиш ҳосил қилмайди. Биз ҳам шу фикрдамиз. Аммо ишонинг — газетанинг кейинги сони янада яхши чиқади, камчилик ва нуқсонлари камаяди. Келинг, шу умид билан яшайлик, шу ниятда ҳамкорлик қилайлик!

УСТОЗНИ ХОТИРЛАБ

Ўзбекистон халқ артисти Ҳожихон Болтаев уста мақом ижрочиси сифатида халқимиз қалбида ўчмас из қолдирган бетакрор овоз соҳибидир. Унинг ижросидаги "Рост", "Наво", "Сегоҳ", "Фарёд", "Насруллойи", "Тун оқшом" каби ўнлаб ашулаларни мухлислар бугун ҳам севиб тинглайдилар.

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар илмий методик маркази, "Олтин мерос" жамғармаси, "Камолот" Ёшлар ҳаракати, "Маҳалла" хайрия жамғармаси ҳамда Хоразм вилояти ҳокимлиги Ҳожихон Болтаев хотирасига бағишлаб Хонқа туманида Мақом ансамбллари ва катта ашула ижрочиларининг Республика танловини ўтказмоқда.

Танловда мақом чолғу йўли бўйича якка ижрочилик, мақом ашула йўли бўйича якка ижрочилик, мақом жамоалари, катта ашула, "Дийралишма" (кўрик-танлов учун бу янги йўналиш бўлиб, унда икки нафар ижрочи қатнашади) йўналишлари бўйича беллашувлар бўлиб ўтади. Бадиий жамоалар сони 20 кишидан ортмаслиги керак. Созандалар ансамблида Европа чолғулари, замонавий электрон мусиқа асбобларидан фойдаланишга рухсат этилмайди.

Миллий руҳ устивор бўладиган бу танловда ширали овоз соҳиблари ва янги мусиқа усталарини кашф этиш кўзда тутилмоқда.

М.КАРИМОВА

КЎЗ ЎНГИМИЗДАГИ МУАММО

Акс-садо

Севимли газетамизда чоп этилган "Ухлаётган бахтни уйғотинг!" сарлавҳали мақолани ўқиганда худди шеър ўқигандай маза қилдим. Мутолаа чоғида беихтиёр тоғларда кечган болалик чоғларим ёдимга тушди. Қишлоғимиздан икки кун яёв юрсак, тоққа етардик. Ўшанда биз — завқи ичига сиғмаган болалар хаёлга чўмиб одимлаётган бобомиз ортидан югуриб-югуриб баландликка кўтарилардик. Қоронғу тушганда эса оппоқ қумлар устига чўзилардик, болишимиз — бир тутам хас-хашак. Зум ўтмасдан бобомиз "Туринглар, тонг ёришиб кетди, уйқу ҳам эви билан-да", деб бизни уйғотар эди. Апил-тапил туриб анча вақт юрганимиздан сўнггина қуёш тоғ ортидан мўраларди.

Кейинчалик англадимки, бобомиз бизни тонгни қарши олишга ўргатган экан. У киши "Тонг уйқусини тотган ҳам бир, тонг отгунча ётган ҳам бир", деган мақолни такрорлашни хуш кўрарди.

Бобомнинг эрта туришни ўргатгани ҳамиша менга фойда келтирган. Ёшим улғайиб хўжаликда бир неча йил хосилот бўлиб ишлаганимда тонг ёришмай далага чиқиб кетардим. Умуман, ёши улғайган кишиларимиз офтоб кўтарилганга қадар ухлашни ёқлашмайди. Онамиз раҳматли "Қуёш чиққунча ухлаган кишининг ризқи қийилармиш", дердилар.

Аммо эрта туриш қишлоқ одамига шаҳарда жуда нобоплик қилар экан. Пойтахтга меҳмонга келганимда, одатимга кўра, барвақт тураман. Кўчага қарайман, жимжитлик. Уй эгалари ҳам бу пайтда донг қотиб ухлаб ётган бўлади. Уларнинг уйғонишини кутиб, зерикиб кетади одам. Деразадан боқиб ўтирсангиз, кўп қаватли уйлар орасидан заррин нурларини таратиб қуёш чиқиб келади. Ҳайрон бўламан, нега шаҳарликлар шундай гўзал манзарани кўришни хоҳлашмас экан? Шу дамда шоир Мирзо Кенжабекнинг

Фалак, ғофилларинг жонимга тегди,
Менга ғафлат бериб, уйғот уларни.

деган сатрларини ёдга оламан.

Ўзи биз сезиб-сезмай юрган уйқучилик аслида катта муаммо экан-да. Ҳар ҳолда мазкур мақола менда шундай таассурот қолдирди. Биз муаллифдан кишининг шундоққина оёғи остида ётган ва айни чоғда кўп ҳам эътибор беравермайдиган муаммоларни янада синчковлик, зийраклик билан илғаб матбуотга олиб чиқишини кутиб қоламиз.

Ахтамкул КАРИМ

Азим СУЮН

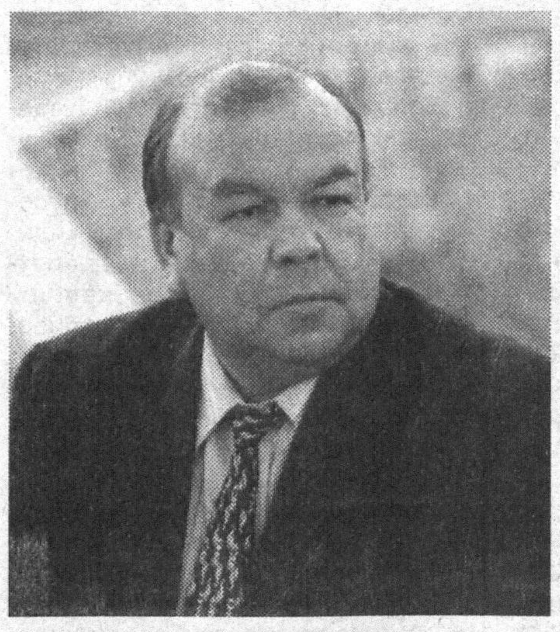

САНГАРДАК ШАРШАРАСИ

Норраҳматга

Ҳисор тоғларининг
бир биқинида
Қат-қат қояларнинг бағрини ёриб,
Баҳайбат шаршара
отилиб чиқар,
Сўнг шер ёлларидек оқар ёйилиб.
Сув пардаси орти —
яшил салтанат —
Ковак-ғор сирлари чорлар ўзига.
Йўсинлар қоплаган
деворларининг
Тушуна олсайдинг асрий сўзига.
Бунда қўноқ бўлган
бир пайтлар Бобур,
Толим толаларга термулган мафтун.
Илоҳий дурлардан
ҳовучлаб ичиб
Билмадим, қандайин ажралган ул кун.
Шаршарада ўйнар
қуёш нурлари,
Шаршара эмас бу, ўзбек шойиси.
Йўқ, бу оқ ҳилпироқ
қуйруқларидир
Ҳисор яйловларин қулун-тойисин.
Олган каби абад
ҳимоясига
Бош узра жуфт бургут учар айланиб.
Билмайди, Сангардак
шаршарасига
Девона шу жоним қолган бойланиб.
Мўъжиза қураман
ҳар заррасида,
Шарҳини тополмай тилларим лолдир.
Жон олдирсанг, Эгам,
йўлли дунёда,
Шу тенгсиз чиройнинг олдида олдир.
Унинг бир зарраси, —
рамақижон дам —
Қурушқоқ лабимда бир зум олсин тин.
Сўнг, майли, бу Азим
ўтсин дунёдан,
Унинг сувларида танам ювилсин.

ДЎСТ ТОПГАНДАЙ ҚУВОНДИМ...

Тезроқ етай дебман, оҳ,
саҳрони кесиб ўтсам.
Саҳро йўли, мана, не,
кўриб турибман шундоқ.
Офтоб ура бошлади
йўлимнинг бошидаёқ.
Узая борар манзил,
қочиб борар қораси.
Ў, менинг кўзлашимча
яқин эди ораси.
Кўз олдимда жимирлар
ажиб-ажиб маъволар.
Бошимни карахт қилди
исиётган ҳаволар.
Тол тушга борганимда
осилиб қолди тилим.
Чоғроққина сувдонда
яхшиям сув олганим.
Дикрайтириб калласин,
одамни кўрмагандай
келиб-тўхтаб қарайди
калтакесак қирағай.
Шувоқзордан бир тутам
юлиб олиб ҳидладим.
Дармон бергандай бўлди,
кетгандай бўлди дардим...
Яхшиямки, бор экан
унда-бунда тўрғайлар.
Пириллар бош устимда
ҳориб-толма, дегандай.
Йўлимни кесиб ўтди
сакраб-сакраб товушқон.
Милтиғим бўлса эди
қонингни совутишга...
Оҳ, аста, секин-секин
бошланди бир ваҳима.
Шом тушарди... шом нима,
тугаётган шамъ нима?...
Манзилимдан дарак йўқ,
чамамдан адашдимми?
Лаънати бу саҳрода
ҳеч нарса қарашмайди.
Тамом, дедим, вассалом,
тақдирим шу экан-да.
Эрта кимдир айтади:
«Қашқирга ем бўлган-да».
Кўп эди умидларим,
умрим узун дегандим.
Ёрижоним қадрини
кўп-да ҳам билмас эдим.
Уршиб-туртиб сўкибман
болаларимни нега?
Йўлларини топарди
улғайишиб ҳадемай...
Кимларни қувонтирдим,
кимларни қилдим ҳафа.
Мансабдор ҳам бўлганман
қанча йил, қанча дафъа.
Ҳақу ноҳақ сўз айтдим,
илонни тўғри дедим.
Йўқ, эгри, деганларга,
йўлларинг эгри, дедим.
Отам тушди эсимга,
хизматин қилолмадим.
Онажоним олдига
вақтида боролмадим.
Жигарларим, бир талай
ёрдамимни аядим.
Уларнинг кўзигамас,
ёт кўзларга қарадим.
Умрим қайта бошланса,
бошлардим қайта ҳаёт...
Қилар эдим яхшилик
ҳамма учун ҳамма вақт!
Мадорим қуриб борар,
сувдонимда сувим кам.
Ҳаётим тугаб борар,
айланмоқда тунга шом...
Кўриб қолдим баногоҳ
уч-тўртта саксовулни.
Дўст топгандай қувондим,
уларга бурдим йўлни.
Бас, шу ерда тунайман,
нима бўлса бўлади.
Одамзот-да... бир куни
қайда бўлса ўлади.
Қайта-қайта қайтардим
«Худо...» дея калима.
Ахир ўлгим келмасди
саҳрода беномгина.
О, ваҳима, ваҳима,
ўлимдан қўрқинчлироқ.
Кўзларимга кўринар
ҳамма бало — ҳамма ёқ...
Қашқирнинг ё шақалнинг
«Ув» тортганин эшитдим.
Потирлаб учди бир қуш
юрагимни тешгудек.
Бир тулки аланг-жаланг,
мени кўриб қотди тек.
Кейин кетди бепарво
гўё менга дегандек:
«Ахир бизнинг маконда
«Жуфтоёқ»қа нима бор.
Ҳар кимса жой-жойида
яшамоғи шарт, даркор».
Ҳавони кесиб ўтди
мен билмаган қиличлар.
Сувдан бир ҳўплаб олдим,
ёришди бироз ичим.
Кейин нима, билмайман,
ёришиб келарди тонг.
Саксовул айрисида
тирик турибман ҳамон...
О, ҳаёт қанча тотли,
қанча ширин яшамоқ.
О, айниқса, саҳродан
ўтиб... бир ош ошамоқ.
Манзил сари тез етай
деган эдим, шошдим мен.
Қисматга бир юз буриб,
йўлимдан адашдим мен.
Саҳрода бир сақлади...
(Сақласин доим Эгам.)
Ва англадим: Йўл яхши
гарчи эгри бўлса ҳам.

ЙЎЛ

Худо урармиди, о,
тўғри йўлимдан кетсам.

ЎША КУНИ...

Ўша куни синди шуур,
Ўша куни қайтди шаштим.
Мен сиз билан эмас ахир,
Мен ишқ билан хайрлашдим.

Ўша куни тоғдай туғён,
Миниб кетди ҳур отига.
Бир томчи ёш нима бўпти,
Шундай ишқнинг ҳурматига.

Ёнгинамдан учар лочин,
Етмас ҳатто пайкон отсам.
Не бўпти шу ҳижрон ҳаққи,
Ўзимни бир зум йўқотсам.

Шу хушбичим висол эмас,
Ҳажр билан қилолсам маст.
Сўнгра шафақ акси аро
Мен осмонга бўлсам пайваст.

Ким гаровга жон қўядир,
Ким тан олмай ичар қасам.
Нима бўпти бир қоғозу
Бир қаламга кўнгил очсам.

Ўша куни синди шуур,
Ўша куни синди шаштим.
Кимдир билан эмас, ахир
Мен ишқ билан хайрлашдим.

БИР ЭРКАЛИК ҚИЛСАМ

Камалак эркадир, осмон кўтарар,
Капалак эркадир, ҳар ён кўтарар.
Балки дунё гўзал бўлмасди бусиз,
Бир эркалик қилсам, кўтарармисиз?

Эркадир қизғалдоқ адир кўксида,
Нурлар эркаланар нурлар аксида,
Олам аламини менга тўкса-да,
Бир эркалик қилсам кўтарармисиз?

Эркаланса, турна қатордан қолар,
Балки қузи, балки баҳордан қолар,

Назира МАТЁҚУБОВА

Сиз мени соғиниб яшайсиз

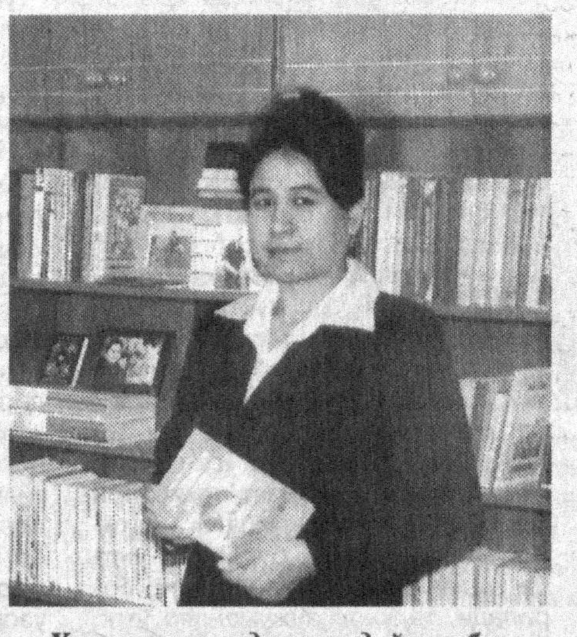

Наҳот дилга шунча ғулғула солар?
Бир эркалик қилсам кўтарармисиз?

Осмон эркаланса, кўк қорилади,
Тоғлар эркаланса, ер ёрилади,
Гўзалликка ахир тик борилади,
Бир эркалик қилсам кўтарармисиз?

Ҳаёт шундай гўзал, шундай кўзқиймас,
Жилвалари шундай ўзини тиймас,
Замон охирламас, охират куймас,
Бир эркалик қилсам кўтарармисиз?

Замин бир залворли буюк шармикан,
Қувватидан сизга улашармикан?
Балки кўтарарсиз заминдай, бироқ
Шу эркалик менга ярашармикан?

Камалак эркадир, осмон кўтарар,
Капалак эркадир, ҳар ён кўтарар...

ВИСОЛНИ ЭРКАЛА...

Алвонранг гулларни қучоғингга ол,
Висолни эркала, ҳар чоғингга ол,
Йигитлик недадир сўроғингга ол,
Фарҳоднинг сийратин қароғингга ол,

Бир бора келар ишқ ардоғингга ол,
Ҳижронни сургила, фироғингга ол,
Сен ахир бир уйнинг шамчироғисан,
Тундан қўрқар шу қиз, чироғингга ол...

ИҚРОР

Гўё уфқ ёришар кечикиб,
Дилингиз қийнайди ичикиб,
Ҳижронга қасдма-қасд ўчакиб,
Сиз мени соғиниб яшайсиз.

Иримлар қиласиз, лаб учар,
Тишингиз асабий ғичирлаб,
Бир сатр шеъримни пичирлаб,
Сиз мени соғиниб яшайсиз.

Атиргул кулганда ғунчалаб,
Ёнида китобим ҳижжалаб,
Шу бебош юракни панжалаб,
Сиз мени соғиниб яшайсиз.

Баҳорнинг кафтида куртаклар,
Қишни овутади эртаклар,
Қирқингизда бўлиб эрмаклар,
Сиз мени соғиниб яшайсиз.

Кўнгилнинг устидан ғолиб мен,
Лек ғолиблигимдан нолиб мен,
Негадир ўзгариб қолибмен,
Мен сизни соғиниб яшайман.

Тоғларга туташ боғлар.

Н.МУҲАММАДЖОНОВ олган сурат.

КЎНГЛИ КЕНГ БИР МАЙДОНДАЙ...

Қорақалпоқ адиби Шароп УСНАТДИНОВ билан суҳбат

— Шароп ака, суҳбатимизни кутилмаган бир савол билан бошламоқчиман: — 60 ёшдан ошган чоғингизда сиз ўзингизни кўпроқ қайси касб эгаси деб ҳисоблайсиз? Бундай савол бераётганим сабаби, умр бўйи журналистиканинг нонини еб келгансиз, лекин умрингиз асосан раҳбарлик лавозимларида ўтиб келмоқда...

— Музаффар иним, бу саволингизга қисқача қилиб, ишонарли тарзда: "Умр бўйи халқ ҳаётини, турмушини кузатиб келаётган журналистман" деб жавоб бериб қўя қолсам ҳам бўларди. Бироқ сизнинг саволингиз замирида бир-иккита изоҳталаб ўринлар бор. Ростдан ҳам, сиз эслатиб ўтгандай, меҳнат фаолиятимнинг асосий қисми раҳбарлик лавозимларида ўтди. Гарчи журналистика соҳасидан йироқлашган бўлсам ҳам, мақола, публицистик асар ёзишни, таҳлил-тадқиқот ишларини, ижодимни тўхтатмадим, оммавий ахборот воситаларида мунтазам равишда, фаол қатнашиб келаяпман. Тўғрисини айтганда, кундалик турмуш нисбатан теран тасвирланган, бадиияти аввалгиларидан анча пухта асарларим кейинги йиллар ичида қоғозга тушди.

Ҳар гал, мени бошқа бир соҳага раҳбарлик лавозимига тайинлаганларида юрагимнинг туб-тубидан бир ҳадик ўтади. "Бир журналист бошлиқ бўлиб келди-ю, ишларимиз ортга кетди..." деган дашномни орттириб олмасмикинман? Худога минг қатла шукур, қаерда, қай соҳада ишламайин, касбдошларим шаънига доғ туширмадим.

— Ундай бўлса, Шароп оға, бундан кейинги саволларимни ҳам бевосита журналистлик касбидан, ижодкорлик ва раҳбарлик машаққати, маъсулиятидан келиб чиққан ҳолда берсам. Зеро, сиз бутун умрингиз мобайнида мана шу уч жиҳатни қўшиб, биргаликда намоён қилиб келаётирсиз. Хўш, журналистнинг ўзи ким? Журналистдан чиққан раҳбар одамнинг бошқа раҳбарлардан қандай фарқли томонлари бор деб ўйлайсиз?

— Журналист ким эканини, бу касбнинг талаблари, бурч ва масъулияти ҳақидаги гапларни ўзингиз ҳам яхши биласиз. Яхшиси мен раҳбар-журналистнинг бошқа раҳбарлардан фарқи борасида мулоҳаза юритиб кўрай. Тажрибали журналист, энг аввало, турмушнинг турли қатламларига кириб кўрган, турли хил одамлар билан муомала қилган, яхши мутахассисни ҳам, бюрократ-амалпарастни ҳам, чаласавод раҳбарни ҳам кўп учратган, синаб кўрган, туҳматчию фисқ-фужурчилар билан беллашган, ҳар томонлама саводли муаллифларнинг ёзганларига қалам теккизган, таҳлил қилган, қўйингки, кўрмагани қолмаган бўлади. Шунинг учун у камчиликларга бефарқ қарай олмайди, жим туролмайди, адолатсизлик юз берса, халқ ва давлат манфаатларига зиён етадиган вазиятларни кўрса, жунбушга тушади, журналистлиги тутиб кетади. Ўзингизга маълум, журналистнинг қизиқувчанлиги ҳеч қачон сўнмайди, тўхтамайди.

—Мен сизнинг бадиий асарларингизни, мақола ва нутқларингизни яқин йигирма йиллардан буён ўқиб-танишиб келаман. "Кимга кеч, кимга тонг саҳар..." номли салмоқлигина китобингизни ўқиб, сизни синчков адабиётшунос, тилчи одам, тарихнавис ва этнограф сифатида ҳам таний бошладим. Ардоқли шоиримиз Ибройим Юсупов билан қилган суҳбатингиз матбуотда эълон қилингач эса, сизнинг ижодингизга қизиқишим янада ортди. Айтмоқчи бўлаётганим, айнан ҳаётда маълум бир довонларни босиб ўтганингиздан сўнг, ижодингизда ҳам ички бир кўтарилиш, янги тўлқин, ҳаётийлик пайдо бўлгандай. Сизнингча бу ижодий тўлқин — ёш билан боғлиқми ёки янги замон талабларидан келиб чиққан публицистик кўтарилишми?

— Суҳбатимизни бевосита ижодий йўналишга буряпсиз. Келинг мен сизга ўзимнинг ижодий тамойилларим, журналистлик эътиқодим ҳақида айтиб берай, жавоб ҳам шундан чиқиб қолар. Мен газетачиликда дастлаб иш бошлаган давримданоқ воқеаларни кўп бўрттирмай, ўқувчи ишонадиган тарзда ёзишга одатланганман. Режани икки юз фоиз ортиғи билан адо этган механизаторга ҳам "қаҳрамон" деган сўзни қўлламай, бу улуғ сўзни қадрлаганман. Ўзимизда чиқадиган газеталар, телевидение ва радиода ўлчовсиз мақтовларга қарши "Баландпарвоз, кўпирма сўзлар" деган мақола ёзиб, мажлисларда гапириб, курашиб келяпман. Сиз юқорида тилга олиб ўтган китобимдаги "Йирик шохли қорамол (ўзимизнинг "қорамол"деган сўз қолиб, рус тилидаги "крупно рогатый скот" иборасининг таржима нусхаси) қайдан чиқди?" сарлавҳали мақолам ҳам шу масалага бағишланган. Эътибор берган бўлсангиз, кейинги пайтларда турли нашрларда, айниқса, янгидан чоп этилаётган газета ва журналларда тилимиз қоидаларига риоя қилиш даражаси бир мунча сусайди. Нотўғри иборалар, сўзлар, қоришиқ жумлалар истаганингизча топилади.

Айтмоқчи бўлаётганим, одамга ёшлигидан сўз масъулияти, сўзга ҳурмат ҳисси берилган бўлса — унинг ҳаётий, ижодий тажрибаси ортиб бораверади. Шу тариқа ўзинг ҳам турмуш ҳақиқатини ҳурматлаш, уни вужудингда ҳис қилишинг туфайли, бошқалар ёзган баландпарвоз нарсаларни, нордон, хом-хатала сўзларни такрорламайдиган бўласан.

Энди сиз айтиб ўтган "ижодий тўлқин" нимадан иборат — шу ҳақда мулоҳаза юритсак бўлар. Менимча, бу ижодий тўлқин — юқорида айтиб ўтилган, қўл ўрганиб, амалиётда тўпланган тажрибаларга бевосита боғлиқ бўлган жараён. "Яхши бўлиш қанақалигини ёмондан ўргандим" деган ибора бор. Бошқаларни билмадиму, мен касбдош журналистлар ёзган сийқа, кўпиртирилган мақолаларни ўқиганим сайин тавба қиламан, жимжимадорликдан қочгим келади.

Шу ўринда нотиқлик ва нутқ масаласига ҳам тўхталиб ўтсам. Лавозимим тақозосига кўра, айтилажак нутқимни, маърузаларимни ўзим қўлда ёзиб чиқаман, сабаби, бошқа бировнинг қўли билан ёзилган матнни ўзимники сингари ишонч билан ўқий олмайман. Ёзсам — залда тинглаб ўтирган оддий одамлар учун ёзаман. Нутқларимни қоғозга тушираётганда ҳам публицистик руҳни сақлашга, композицион пухталикка асосланиб, образли сўзлар билан ёзишга ҳаракат қиламан. Оддий тингловчи ҳаракатдаги (амал қилинаётган) қонунларни бир икки ўқигани билан тушунавермайди. Нутқ ҳам шунга ўхшаб қолмаслиги учун, мен сиёсий, техникавий, илмий терминларни оз қўллайман, боиси яна ўша — оддий тингловчи тушунмай қолиши мумкин. Қолаверса, мен жуда ҳадиксираб, қўрқиб қолган нарса — телевидение орқали эфирга тайёргарлик кўрмасдан чиқиш ёки катта мажлисларда матнсиз гапириш. Ўзинг журналист, зиёли одам бўлсанг-у, телевидениеда саводсиз гапириб қўйсанг, 40-50 йилдан бери тўплаган обрўйингни бир баҳяда тўкиб қўясан.

Адабиёт билан журналистика бир-бирига жуда яқин, оға-ини, эгизак касблар. Бу соҳаларда асарга қўйиладиган талаб, стандарт, жанрлар ўлчови — бари бир хил. Тил хусусиятларини яхши билган, уларни ўрнида қўллаган, статистика қонун-қоидаларини етук ўзлаштирган журналистнинг адабиётчи ёки ёзувчи бўлиши осон кечади. Тарихий ҳақиқатни ўрганиш, давр нафасини ҳис қилиш ёзувчи одамни этнографияни чуқур билишга ундайди. Журналист бадиияти заифроқ асар ёки мақола ёзиши мумкин, бироқ тарихий ҳақиқатни бузиб кўрсатишга, баъзи бадиий асарлардаги каби лирик ё афсонавий чекинишларга, хаёлпарастликка йўл қўя олмайди. Журналистика — адабиётга нисбатан икки карра икки — тўрт, дегандай аниқликни талаб қилувчи соҳа.

— Мен сизга юқорида "этнограф" деган сифатни бежиз қўлламадим. Зеро, сиз мақолаларингизда, асарларингизда халқ ҳаётини, тилини, қадриятлари ва урф-одатларини чуқур биладиган, тарғиб қиладиган, пайти келганида ҳимоя ҳам эта оладиган ижодкор сифатида ҳам намоён бўласиз. Аслини олганда, бу куюнчакликни халққа садоқат, аждодлар руҳига ҳурмат, фидойилик деб тушунса тўғри бўлади. Айтинг-чи, Шароп оға, қорақалпоқ халқи маиший турмуш тарзида, маданияти ва маънавиятида жаҳонга кўз-кўзлайдиган, ибрат қилиб кўрсатадиган қандай хислат ва жиҳатлар бор деб ўйлайсиз?

Адиб ва жамият

— Улуғ ижодкорлар ҳар қандай сиёсий тузумда ҳам "менинг халқим, менинг миллатим, менинг ота-бобомнинг айтганлари" деган сўзларни пайсалламай туриб, дадиллик билан айта оладилар ва шу билан жаҳон бадиият хазинасига муносиб улуш қўшадилар. Зеро, мана шундай ижодкорларнинг фидойилиги туфайли, халқ маънавияти қад тиклайди, янги-янги жасур авлодлар пайдо бўлади. Тўғри, собиқ иттифоқ мафкураси тазйиқ ўтказиб турган бир пайтда "менинг халқим" деган гапни оғзимизни тўлдириб айтолмасдик. Лекин ёзган асарларимизда халқимизнинг урф-одатларига, эл-юрт учун жонимизни аямаслигимизни самимий билдириб, муҳаббатимизни изҳор қилардик. Лекин шунда ҳам ёзганларимиз ичидан хато-нуқсон изловчи, уларга кўз олайтириб қарайдиган каслар топиларди.

Қорақалпоқ халқининг маиший турмушида, урф-одатлари ичида бошқа халқларга ўрнак бўлгудайин нарсалар, қадрият деб улуғлашга арзийдиган хислатлар бор, албатта. Буларнинг кўпчилиги қаҳрамонларимиз — Тўлепберген Қаипбергеновнинг тарихий полотноларида, Ибройим Юсуповнинг назмий дурдоналарида ўз аксини топган. Шундай бўлсаям, бир мисолни тилга олиб ўтай. Халқимизда "супрақоқди" — яъни, "кенжа фарзанд" тушунчаси бор. Кўпинча бирор одам қартайиб, мункиллаб қолган пайтларида фарзанд кўрса, исмини шартли равишда "Генжабой" деб қўйиши ҳам шундан. Майли бу ота аввал ҳам беш-олти фарзанд кўрган бўлсин, улар бари бой яшаб, Генжабой эса камбағал яшасин, барибир ота-она қартайган чоғида мана шу фарзанд қўлида қолади. Қадимдан келаётган одатимиз шу — ота-она Худо фармонини мана шу фарзандининг уйида бажо қилади, шу ердан боқий дунёга отланади. Ота-она "қартайган чоғимда қаровсиз қоларман, кўмувсиз қоларман" деб ташвиш чекмайди. Ортда қоладиган мол-давлатгаям шу бола меросхўр бўлади. Ҳозир баъзи Европа мамлакатларида кўзи тириклигида ўзига қабр тайёрлатиб, тобут ясаттириб, дафн маросимларига олдиндан ҳақ тўлаб юрган, ё бўлмаса, уйида кимсасиз, сўққабош яшаб, оламдан ўтиб қолгач эса, бир ойдан сўнг кўмилган одамлар ҳақида ўқиганимизда, киноларда кўрганимизда, мен ўзим халқимнинг ўша "кенжа фарзанд" борасидаги урф-одатларидан жуда рози бўламан, дунё халқлари бизнинг халқдан шу жиҳатларни ўрганса экан, дейман.

Адабиётдан мисоллар келтирай. XIX асрда яшаб ўтган мумтоз шоиримиз Ажиниёз (1824-1878) халқимизни: "Ўтрик сўзни ростдай қилиб айтмаган, бош кессанг-да, тўғри йўлдан қайтмаган" деб тарифлайди. Халқнинг бутун фазилати ҳам илоҳиётдан берилган бир неъмат (ёки қадрият) бўлса керак. Ажойиб рус шоири Михаил Луконин қорақалпоқлар ҳақида: "Бир халқ кўрдим, оғзини очса, қовурғаси орасидан покиза қалби кўринади" деган образли бир таърифни келтиради. Бу энди — қоралпоқ халқининг азал-азалдан оққўнгил, оқ ниятли халқ эканига ишора. Оқсоқол шоиримиз Ибройим Юсупов айтган таърифларига қулоқ осайлик, у шундай дейди:

Бор билгани — оғзида,
Шалдироқ қорақалпоғим.
Жон шуъласи кўзида
Жовдироқ қорақалпоғим.
Кўнгли — кенг бир майдондай,
Томга юлдуз ёйгандай,
Пишиб турган наймандай,
Гавдироқ қорақалпоғим.

Бу сатрларда улуғланаётган қорақалпоқ халқининг ижодий фазилатлари дунёнинг кўпгина халқларига намуна бўла олади, деб ўйлайман.

— Устозларингиз ким бўлган?

— Ўрта мактабда адабиёт фанини ўқитган марҳум муаллимим Есемурод оға Тажимуродовни (жойи жаннатда бўлсин) биринчи устоз сифатида ёдга олиб ўтгим келади. У киши жуда билимдон, ўз фанининг етук мутахассиси эдилар. Болаларни адабиётга, китоб мутолаа қилишга қизиқтира оларди.

Журналист бўлиб етишувимда бевосита устозлик қилган инсонлардан бири — Озод Бердишевни ҳам шу ўринда тилга олмасам бўлмас, сабаби, у киши мендан сал олдин Тошкент университетининг журналистика бўлимини битказиб чиққан, ўзининг адолатли сўзи, истеъдоди, ёлғон сўзга, баландпарвозликка қарши кураши билан 60-70-йилларда кўпчилик қаламкашларга ўрнак бўлди, қорақалпоқ журналистикаси тарихида ўзига хос из қолдирди. Айтгандай, "Шарқ юлдузи" журналида ўтган йили "Менинг Озод дўстим" деган эссе-ёдномам чоп этилди. Бу асарда мен Озод Бердишев феномени ҳақида гапирар эканман, унинг ноёб истеъдоди, қорақалпоқ журналистикасига қўшган улушини ёритиб беришга ҳаракат қилдим.

— Бугун сиз ўзингиз ҳам бир қанча ёшларга оқ тилаклар билдириб, уларни катта ижод йўлига бошламоқдасиз. Устоз сифатида шогирдларингиздаги қайси хислат ва жиҳатларни кўпроқ қадрлайсиз?

— Журналистика соҳасида, ижодда бировнинг қўлидан етаклаб юриб устозлик қилиш мумкин эмас. Бундай устозлик этикдўз, темирчи ёки тикувчилик касбида бўлиши мумкин, журналистикада эса устоз-шогирдлик сал бошқачароқ кечади. Республика миқёсидаги газеталарда, телевидениеда раҳбарлик қилиб юрган вақтларимда деярли барча матбуот воситаларини, даврий нашрларни кўздан кечириб борардим. Таҳририятда тайёрланадиган кўламли мақола, кўрсатув ва эшиттиришлар матнини кўрмасдан ўтказиб юборган вақтим жуда сийрак бўлган. Мана шу жараёнларда қанча-қанча мақолаларни чизиб, қайта ишлаб, муаллифлар билан талашиб-тортишиб, баҳслашганларим — ижодкорлар учун ҳам, ўзим учун ҳам маҳорат мактаби бўлган. Айтмоқчи бўлаётганим — журналистикада устозлик, тажриба — мана шундай аниқ-муайян ишлардан, кўрсатма ва топшириқлардан жамланади. Шундай экан, "фалон журналист — менинг шогирдим", деб айтиб бўлмайди. Сабаби, журналист сифатида фақат биргина одамдан ўрганиб қолмайди. Агар унинг ўзи: "Фалон ижодкордан ўрганганман, менинг устозим шу киши" деса — бу бошқа гап.

Бир қатор етук журналистлар ўзларининг мақола ва хотираларида, суҳбатларида мени ҳам эсга олиб, "Шароп оға менга устозлик қилган" деб ёзганларини ўқидим. Қачондир, қайси бир воқеа ё иш юзасидан устозлик қилиб йўл кўрсатган бўлсам, маслаҳат берган, қўллаб-қувватлаган бўлсам, мени ўзи тан олиб эсласа — шу маъқул.

— Ўқувчи қавмига айтадиган гапларингиз, тилакларингиз?

— Ҳозир шу пайтда замондошларимиз такрорланмас тарихий воқеаларни бошдан кечирмоқдалар. Биринчидан, биз мана 61 йилдан буён уруш даҳшатларидан омонмиз. Биздан олдин яшаб ўтган ҳеч бир авлод бундай тинч йўл билан ривожланиб, ижод қилиш имкониятига эга бўлган эмас. Иккинчидан, янги, мустақил ҳаётга қон тўкишларсиз эришдик. Булар бари — жуда катта неъмат.

Эндиликда улкан ижтимоий ислоҳотларга ҳам ортиқча қийинчиликларсиз эришиш имкониятлари бор. Яна, жамиятимизда шундай имкониятлар яратиляптики, қўлингдан нимаики келса, неларга қодирлигингни кўрсатмоқчи бўлсанг — марҳамат, ўзингни, истеъдодингни намоён қил! Мана шундай эзгуликлар замонида яшаб, ижод қилиб, асарлар яратганга нима етсин?!

Музаффар АҲМАД суҳбатлашди.

ҲАЁТ-МАМОТ МУШОҲАДАЛАРИ

Шогирдлардан бири ҳузуримга келиб: "Илмий иш ёзмоқчиман. Адабиётшуносликда ишланмаган жиддийроқ мавзуни тавсия этсангиз" деб қолди. Бу қизимизга мен адабиётнинг азалий мавзуларидан бирини тавсия этдим. Зотан, инсон ҳаёти, умр йўли ва қазоси барча замонларда ижодкорларни қизиқтириб келган. Бокий асар қаҳрамонининг умр ниҳоясида кечирган кечинмалари, унинг вафоти билан боғлиқ таъсирчан саҳналар тасвири ҳаёт моҳиятини англаш, умрнинг қадрига етишда ўқувчиларга сабоқ бўлиши, тарбиявий аҳамият касб этиши шубҳасиз. Шу нуқтаи назардан келиб чиқиб, мен шогирдимизга ана шу мавзуда илмий тадқиқот олиб боришни маслаҳат бердим.

Аслида ажабланадиган жойи йўқ. Жаҳон ақл-заковат соҳиблари қадим-қадимдан бу масалага эътибор бериб келади, бугун ҳам унга бағишланган тадқиқотлар олиб борилади, халқаро анжуманлар ўтиб туради. Чинакам санъат асарларида ўлим тасвири нуқул ваҳм, даҳшатдан иборат эмас. Инсон умри, қисмати моҳияти, характери, руҳияти нағмалари, сир-синоати, айниқса, ҳаёт-мамот тасвири ва талқинида ўзига хос тарзда ёрқин намоён бўлади. "Шоҳ Эдип"дан "Ҳамлет"гача, "Иван Иличнинг ўлими"дан "Жиноят ва жазо", "Бегона"-ю "Исо Масиҳ изтироблари" ижодкорларига қадар бу муаммо устида бетиним, теран ўй-мушоҳада юритган. Берироқ келиб қирғиз адиби Ч.Айтматовнинг "Оқ кема", "Асрга татигулик кун", "Қиёмат" отли қисса ва романларини эслайлик. Ўзимизнинг "Ўткан кунлар"даги Кумуш ва Отабек, "Сароб"даги Саидий ва Мунисхон, "Кутлуғ қон"даги Йўлчи ва Гулнор ўлими, "Навоий"даги Мўмин Мирзонинг қатл этилиши ифодаси... Бу рўйхатни давом эттиравериш мумкин. Ҳозирча эпик ва драматик асарларни тилга олдик, лирикада эса, ўлим худди муҳаббат каби кўҳна ва мангу мавзу, ҳар бир чин шоир унинг янгидан-янги қирраларини кашф этади ва этаётир.

Шуниси ҳам борки, шўро даври адабий сиёсати ўлим тасвири, талқинида ҳам ўз асоратларини қолдирди, ҳатто ўлим ҳам давр сиёсати ва мафкура тарғиботига хизмат эттилирди. Ўлим билан мардона олишиб ўлимни доғда қолдирган кишилар образларининг бутун бир галереяси яратилди. Ўша кезлари коммунистик ғоялар йўлидаги ўлим фожеа эмас, бахт-омад деган фикр кенг тарғиб этилар, ҳатто "оптимистик трагедия" — "ҳаётбахш фожеа" деб аталган назария пайдо бўлган эди. Совет кишиларини "ёрқин туйғулар руҳида тарбиялаш" шиори остида ўлим ифодаси у ёқда турсин, ҳар қандай ғам-ғусса кўринишларига қарши уруш эълон қилинган эди. Қизиқ, қатоғонлар авжига чиққан, мамлакат жаҳон уруши комига тортилган, неча миллионлаб гуноҳли, гуноҳсиз одамларнинг ёстиғи қуритилган 30-40-йилларда ҳаёт-мамот ҳақида кам ёзилди, ёзилганлари эса аксар ҳолларда "ҳаётбахш-оптимистик" руҳ билан йўғрилган эди. 60-йилларга келиб ўлим билан якунланадиган фожеий қисматлар акс этган "Даҳшат", "Ўтмишдан эртаклар", "Бир фелетон қиссаси", "Жон ширин", "Севгим, севгилим...", 70-йиллар "Руҳлар исёни", "Жаннатга йўл" каби асарлар қанчалар шов-шуварга асос бўлгани ёдимизда. 80-йилларга ўтиб бу анъана одатий тус ола бошлади, "Ёзнинг ёлғиз ёдгори", "Жимжитлик", "Икки эшик ораси", "Лолазор", кейинроқ "Тушда кечган умрлар", "Отамдан қолган далалар", "Адолат манзили", "Хотирам синиқлари"... — бу хил асарлар туфайли ўлимни бадиий-фалсафий англаш бобида бурилиш юз берди.

Ҳаёт-мамот бобида бор гапни дангал, самимият билан айтиш, ифодалаш баробарида бугунги адабиётимизда бу кўҳна муаммога кутилмаган, янги томонлардан ёндашиш принципи устивор бўлиб бораётгани қувонарли ҳолдир. Халқимизда узоқ умр кўрган, ҳаётсевар, бахтиёр қарияларни пири бадавлат дея эҳтиром билан тилга олиш, ардоқлаш одати бор. Адабиётимизда ана шундай бахтиёр қариялар образларининг бутун бир гуруҳи яратилган. Уларнинг узоқ умрлик ҳаёт йўллари силлиқ кечмайди, кўплаб машаққат, драматик ҳолатларга дуч келадилар, шу жараёнда уларнинг қалб бисоти, олийжанoблиги, фақат ўзи, ўз жони учун эмас, ўзгалар, эл-юрт ғами деб куйиб-ёнишлари, шу йўлда жон фидо этишга тайёр туришлари сизни мафтун қилади, ҳаяжонга солади.

Бошқачаси ҳам бўлиши мумкин. Зулфия Қуролбой қизининг "О, ҳаёт!" ҳикоясидаги Назар чол ҳам кўпни кўрган қария, фарзанду келинларига ота, сон-саноқсиз невара, чевераю эвараларга бобо, бобоколон. У ҳам ҳаётсевар, ўлимни яқинига йўлатгиси келмайди, ҳаётдан, яшашдан асло кўнгил узолмайди. Қария шу ёшга етиб, "у дунёнинг борлигига ўзини ишонтира олмади..." Унинг учун у дунё ҳақидаги гаплар ҳаммаси ёлғон, "руҳ бўлиб яшагандан нима фойда!". Унинг бош муддаоси "шу ёруғ дунёни тарк этмаса бас", бошқаси керак эмас, "фақат яшаш, яшаш, яшаш! Қанийди мангу яшаса!.." Яратганнинг марҳаматини қарангки, бу бандаи гумроҳнинг ниятига яраша узоқ умр берди, лекин у барибир берганига қониқмайди; фарзанди, умр йўлдоши, келинлари, невара-чаваралар, эвалар бирин-кетин оламдан ўтиб зурриёдлар ҳам бегоналашиб боради; кўриш, эшитиш, юриш, еб-ичиш лаззатидан маҳрум, юролмайдиган, ўзини бошқаролмайдиган ҳолга тушади; шунчалар хору зорликка қарамай тушкунликка тушмайди, тирик эканидан таскин топиб яшашда давом этади... Шу тариқа, қариядаги яшашга чексиз иштиёқ маънисиз — абсурт, телбаларча бир уринишга, бесамар чиранишга айланди. "Руҳлар исёни"даги "Абадият ҳақида ривоят" қаҳрамони оби ҳаёт чашмасидан татиб мангу умр азобига мубтало бўлган зот Назар чолдан фарқли ўлароқ, афсус-надомат билан дейди:

Умр кўрдим ҳаддан бисёр,
Ҳеч тоқатим қолмади.
Ер юзида
Менинг бирор —
Ҳамсуҳбатим
қолмади.
Азоб борми
Бундай улуғ,
Даҳшат борми
зиёда?
Менга ерда
тириклик йўқ,
Ўлим ҳам йўқ дунёда.

Назар чол фожеаси шундаки, у мана шу оддий ҳақиқатни англаш, инсоний пушаймон туйғусидан маҳрум. Ҳикояни ўқиб вужудингиз увишиб кетади, ҳаёт каби мамот — қазо ҳам яратганнинг бандасига ноёб бир эҳсони, вақтида топган ўлим унинг учун бу фоний дунё азоб-уқубатларидан халос бўлиш, энг сўнгги нажот, толе эканига амин бўласиз.

Дунёнинг ишлари қизиқ, Зулфиянинг бошқа бир персонажи Ҳилола туғма хасталиги, шифокорлар ман этишларига қарамай қизлик шаъни, кўнгил майли деб охири ҳалок бўлишини била туриб ўлимга тик боради, ёш жонини қурбон қилади. Унинг ушалган орзуси — никоҳ тўйи сурури, капалак умрига тенг висол дамлари азага айланади.

Адибанинг яна бир ҳикояси "Аёл қиёфасидаги ажал" сизу бизни кўнгил кўчаларининг ўзгача ғаройиботлари билан ошно этади. Хуршид Дўстмуҳаммад ёзганидек, бу ҳикоя воқеаси фавқулодда топилма, ўқувчининг қалб, умр, қисмат ҳақида оқир ўйларга толдирадиган ҳикоя... "О, ҳаёт"да персонаж онгли равишда ўлимдан қочади, "Ҳилола"да кўра-била туриб ўлим билан юзлашади, "Аёл қиёфасидаги ажал" асаридаги мулла Ашур эса, ишқ, висол, завқ-шавқ оғушида ажал комига тушиб қолади. Биламизки, инсон зоти реал ҳаёт, реал кечинмалар билан баробар рўё, тахаюл-хаёлот, тасаввур оламида ҳам яшайди, ўй суради, руҳан завқланади, изтироб чекади, олишади, баъзан мағлуб, баъзан ғолиб келади, гоҳо ҳалокат, гоҳо ажал домига тушиб қолади. Ҳикоянавист мулла Ашурнинг ҳам реал, ҳам хаёлот оламидаги айни шу хил ҳолати ва қалб драмаларини ўзига хос "магик (фусункор) реализм" ифода йўсинида жонли гавдалантиради. Мулла қишлоқнинг нафаси ўткир дуохони, мириду мухлисларининг сон-саноғи йўқ. Бир кун дунё деганларидек, кўпнинг мушкулини осон қилган мулла ўз дардига даво тополмай изтиробда яшайди. У — бефарзанд, икки бор уйланган, аммо тирноққа зор. Ҳаммадан ҳам уни эл орасида машҳур бир ярим асрлик сулола кўрғонининг тақдири, эгасиз қолиши ташвишга солади. Бироқ шу орада кутилмаган ҳол юз беради: мулла беихтиёр ўзи каби тирноққа зор соҳибжамол аёлга ошиқ шайдо бўлиб қолади. Мулла икки марта уйланган бўлишига қарамай бундай ғаройиб ҳолга биринчи марта тушиши. Ёши бир жойга етган, эл кўзидаги тақводор одам бошда ҳушёр тортиб, шайтонга ҳай бериб, бу қилмиши учун гуноҳ, тавқи лаънатни бўйнига олишдан чўчиб ичида дуолар ўқийди. Ҳарчанд уринмасин, тоат-ибодат қилмасин, рўпарасида ўша соҳибжамол "лоладек қизариб" ибо билан ҳали у ерда, ҳали бу ерда унга қараб жилмайиб тургандек бўлаверади. У бамисоли Шайх Санъон ҳолига тушади. Бора-бора тоат-ибодат ҳам унутилади, бобомерос муқаддас китоб мутолааси, намоз чоғлари, кўча-кўйда ўнгда ҳам, тушда ҳам кўз олдида ўша маъшуқа... Шайх Санъон қиссасидан фарқли ўлароқ, мулланинг "ишқ савдоси" ўзгалар, эл-юрт назаридан панада, ошиқ кўнглида, хаёлида, тасаввурида пинҳона кечади. Мулла ишқ сурурида қанчалар ўртанмасин, жунун ҳолига тушмасин, ундаги ибо, ички ор-номус туйғуси бошга тушган ишқ савдосини ўзгаларга ошкор бўлишдан асрайди. Адиба персонаж ҳолати, руҳияти, кўнгилнинг киши иродасига, ихтиёрига бўйсунмайдиган асов нағмалари ифодасида, бу одамни тушунган ҳолда, андак ачиниш, андак латиф табассум, нозик бир ибо билан қалам тебратади. Бироқ персонаж тушида ўша соҳибжамол билан кимсасиз масканда қўл ушлашиб юрганини қаламга олганда ўзини тўхтатолмай «кўнгил ўлсин!» деб юборади. Ахир, халқ маталида айтилганидек, бунақа ошиқона шўхликлар ёшликда ярашади-да! Ўша рўё тасвирини давом эттирар экан, ҳикоянавис назокат ва ибо ила шуларни ёзади: «Майин қўллари билан юзларини силаётган аёл шамдай эриб бораётган Мулланинг кўксига бош қўйибди... Қолганини Мулла эслашга-да уялади...» Қаранг, шу қалтис интим дақиқаларда ҳам персонаж кўнглини шарм-ҳаё, ибо туйғуси тарк этмайди. Иккинчи бор айни шундай висол Мулла учун ҳаёт-мамотга айланади, бу гал у сеҳргар маъшуқа қўлида жон таслим этади...

Хўш, тақводор, дуохон одамнинг эс-ҳушини ўғирлаган, кексайган чоғида уни не-не кўйларга солган, пировардида бу фоний дунёдан олиб кетган соҳибжамол ким — бу жумбоқ ўқувчини ўй-мулоҳазаларга ундайди: у бандасини йўлдан оздирувчи иблисми, нафс тимсолими? Ё ажал фариштасими? Хуршид Дўстмуҳаммад италиялик машҳур адиб Дино Буццаттининг «Етти қават» ҳикоясидан таъсирланиб, уни эркин таржима қилиб, унга назира ўлароқ аломат бир ҳикоя ёзди. Таржима ва назирани яхлит асар шаклига келтириб «Жимжитхонага йўл» номи остида чоп эттирди. Хуршиднинг олдинроқ яратган «Оқимга қарши оққан гул»и каби бу ҳикоядаги ижодий тажрибаси махсус ўрганишга арзийди. Мазкур ҳикоянинг мавзуимизга дахлдор жиҳати шундаки, ҳаёт-мамот миллат танламайди. Бедаво хасталик туфайли шифохонага тушиб қолган италян Дино Корте билан ўзбек Зоҳид Яқинни олдинда бир хил қисмат – ўлим кутмоқда. Эътибор, малакали муолажа, дори-дармон, яхши муомала, кўнгилга таскин, далда, овутишларга қарамай, ҳар икки бемор қабатма-қабат кўчиб, қадамбақадам ажал коми томон бормоқда. Шу ўринда беихтиёр А.Қаҳҳор персонажларидан бирининг мана бу гаплари ёдга тушади: «У ёғини суриштирсангиз, мен одам боласининг ўлим кутишига, яъни дунёдан умид узишига ишонмайман. Ҳатто тилдан қолган касалнинг розилик тилашиб қарагани ҳам дунёдан умид узгани эмас, балки «розилик тилашгани ҳали эрта» дермикин деган умид билан, дунёда тенги йўқ, тимсоли йўқ зўр умид билан қарагани деб биламан». «Жимжитхонага йўл»даги Дино Кортега ҳам, Зоҳид Яқинга ҳам ҳеч ким — на шифокорлар, на теварак-атрофдагилар ҳақ гапни — икковини ҳам ажал кутиб турганини айтмайдилар, айтолмайдилар, аксинча, сўнгги дамларга қадар таскин берадилар. Бу инсонийлик одоби, бунақа «ёлғон»ни ҳатто муқаддас китоблар ҳам оқлайди. Жон ширин. Шўрпешона беморлар ёлғон далдаларга ишониб, соғайиб кетишга умид боғлайдилар. Аммо дард билан олишув, хусусан, ажал таҳдиди бостириб келган дақиқаларда бу икки бемор — икки олам экани аён бўлади. Дино Корте дардга, ажалга қарши охиригача бетиним исён кўтаради. Минг бор тўполон қилиб ўзини ҳар ёнга урмасин қаёққа борарди, бундай беҳуда хатти-ҳаракатлари билан одамлар кўнглида нохуш таассурот қолдириб, охир-оқибат барибир жон таслим этади. Зоҳид Яқин эса, яшашдан умидвор ҳолда тақдирга тан беради, итоат йўлини тутади, ўлимни ҳақ деб билади, ундан қочиб қутулиб бўлмаслигини дил-дилдан туйиб туради. Муаллиф қаҳрамоннинг сўнгги дақиқалари ҳақида ички бир мамнуният билан шундай ёзади: «У умрида ўзгаларга малоли келишини сира истамади, бошқаларга оғири тушмай яшашни саодат деб билди, мана, кароватини ғилдиратиб бораётганларга ҳам малоли келмаяпти! ўзингга шукур, деди Зоҳид Яқин. Етказганингга шукур». Мана шу мангу жудолик дақиқаларида муаллиф ғаройиб бир жозибани кашф этади. Персонажлардан бири «Зоҳид Яқиндек инсонларгагина насиб этадиган жозиба бу», дейди. Аслида Зоҳид Яқиндаги бу ноёб фазилат — илоҳий жозиба бутун ҳикоя давомида қадам-бақадам намоён бўлиб, пировардида, қаҳрамон умрининг сўнгги дақиқаларида энг олий нуқтасига кўтарилади. Қаҳрамондаги айни шу ноёб хислат Хуршидни «Етти қават» ҳикоясидаги талқин билан баҳс олиб боришга, ўзига хос қиёсий назира-ҳикоя ёзишга ундаган.

Биз юқорида баҳс юритган асарлардаги ҳаёт-мамот тасвири ва талқини ижтимоий омиллардан деярли холи. Бироқ бундай соф кўнгил нағмалари, тақдир ўйинлари ифодаси ҳар қандай ижтимоийликдан муҳимроқ ва абадийроқдир. Инсон ҳаёти, қисмати, руҳияти билан боғлиқ бундай соф инсоний, табиий муаммоларга қизиқиш бугунги миллий адабий жараённинг характерли хусусиятларидандир. Ҳаёт-мамот жумбоғини нуқул моддиюнча социал-ижтимоий омиллардан қидириш ҳам сўз санъати имкониятларини чеклашга олиб келиши мумкинлигига ўтган аср тажрибалари орқали иқрор бўлдик.

Айни пайтда ҳаёт-мамот бобида анъанавий бадиий талқиннинг янгича, замонавий жаҳон адабиёти тажрибаларига ҳамоҳанг кўринишлари ҳам намоён бўлмоқда. Биргина мисол келтирмоқчиман. Ўтган аср 80-90-йиллари ва янги аср бошларида мустабид тузум қатағонлари, қатағон жиноятчилари ва қурбонлари ҳақида кўп ёзилди. Сохта ғояларга учиб, ўз жони, мансаб-у шон-шуҳратини деб фақат ўзгалар эмас, ўз яқинларини ҳам аямаган оқпадар гумроҳларнинг қора қилмишлари фош этилган асарлар ҳам ёзилди. Назар Эшонқулнинг «Ажр» ҳикояси айни шу йўналишда. Бироқ ҳикоя муаллифи бутунлай ўзгача йўлдан боради, оқпадар қотил ўғлон билан шаҳид кетган отанинг ўлимдан кейин ажал водийсидаги дийдорлашуви, руҳий қийноқларини кўз олдимизда бор даҳшатлари билан гавдалантиради. Қотил ўғлон ўзи қатл этган падари бузрукворини, бинобарин, залворли гуноҳ юкини елкасида кўтариб ажал водийсида сарсари кезади. Бу йўлнинг, бу йўл азобининг вақти-соати, охири йўқ, абадий давом этади. Бу ажал водийсида фақат ота эмас, ёруғ дунёда қирқ йил давомида ўғил ва унинг сафдошлари қўлида жабр кўрган, ҳалок бўлган сон-саноқсиз марҳумлар уни таъқиб этиб боради. Рўё, тахайюл, тасаввур орқали гавдалантирилган мудҳиш манзаралар айни реал ҳаёт ҳақиқати каби сизу бизни даҳшатга солади, ўйга толдиради, алалоқибат, айни шундай бўлажагига сизу бизни ишонтиради.

Маълум бўлаяптики, ўлим, қазо талқини, қадимдан илғор сўз санъатида бўлганидек, бугунги адабиётда ҳам яратганнинг бандасига беназир инояти саналмиш ҳаётни қадрлашга, умрни мазмунли, мардона ва ҳалол ўтказишга даъват каби янграмоқда.

Умарали НОРМАТОВ

Сокин хиёбон.

ҚОРАҚАЛПОҚ АСАРЛАРИ ТУРК ТИЛИДА

Кўпгина достонлари, халқ ижодиёти намуналари билан машҳур бўлган қорақалпоқ адабиёти ўз мавқеига эга. Яқинда қорақалпоқ адабиёти учун муҳим бўлган қувончли воқеа рўй берди. Туркиянинг Анқара шаҳрида "Қорақалпоқ адабиёти антологияси" турк ва қорақалпоқ тилларида 1500 нусхада чоп қилинди.

Китоб Туркия маданият ва туризм ишлари вазири Эркин Мумгунинг, шунингдек, Қорақалпоғистон Ёзувчилар уюшмасининг раиси Тўлепберген Қайипбергеновнинг сўзбошиси билан очилади. Антологиядан "Қирққиз", "Шарёр", "Маспошшо" номли қорақалпоқ халқ достонларидан парчалар, XVIII-XIX асрлардаги мумтоз адабиёт вакиллари Жиен Жиров, Бердақ, Ажиниёз, Кунхўжа каби шоирларнинг шеърлари ўрин олган. Шунингдек, XX аср қорақалпоқ адабиётининг ривожига катта ҳисса қўшган ёзувчи-шоирлардан М.Дарибоев, А.Дабилов, Ж.Аймурзаев, Т.Жумамуратов, Т.Қайипбергенов, И.Юсупов ва бошқаларнинг энг сара асарлари китобхонлар диққатига ҳавола қилинган. Кейинги авлод вакилларидан К.Реймов, К.Каримов, Х.Даулетназаров, Б.Генжамуродов, Н.Торешова ва бошқа шоирларнинг шеърлари, Ў.Абдураҳмонов, С.Жумағуловларнинг насрий асарлари китобхонларда катта қизиқиш уйғотади.

Яқинда Қорақалпоғистон Ёзувчилар уюшмасида ушбу китобнинг тақдимоти бўлиб ўтди. Тақдимот маросимига бағишланган йиғилишни уюшма раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Т.Қайипбергенов кириш сўзи билан очди ва олиб борди. Мазкур китобнинг нашр эттирилишини ташкил қилишда жонбозлик кўрсатган таниқли олим, филология фанлари доктори Пирмат Шермуҳаммедов нутқ сўзлаб, қорақалпоқ адабиёти дурдоналарига юксак баҳо берди. Шундан сўнг сўзга чиққан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси депутати, Қорақалпоғистон халқ шоири Гулистон Матёқубова, ёзувчи-шоирлардан Ўрозбой Абдураҳмонов, Кенгесбой Каримов, Бахтиёр Генжамуродов, Сайлавбой Жумағулов ва бошқалар бу китоб қорақалпоқ адабиётида катта янгилик эканлигини таъкидладилар.

Фотима МИРЗАБОЕВА

ПОКЛИК ИЗТИРОБЛАРИ

Йигирманчи асрнинг олтмишинчи йиллари иккинчи ярми... Ўзбек шеъриятида ўзига хос жонланиш бошланган давр. Шеъриятдаги ўша давр ўзгаришини, эҳтимол, кўплар кутмагандир. Чўлпонлар, Усмон Носирлардан кейин шеъриятнинг яна кучга тўлиши бахтлар водийсини куйлаш билан банд шеъриятдаги чиндан кутилмаган ҳолат эди. Айниқса, ёшлар шеърияти сокин ўзанда оқишни истамай қолганди.

Шеъриятдаги бу ўсиш-ўзгаришлар бошида Абдулла Орипов, Эркин Воҳидовлар турар эдилар. Ёшлар уларнинг атрофида жипслаша бошладилар. Абдулла Орипов ва Эркин Воҳидовга яқин бўлган Рауф Парфи, Машраб Бобоев, Чўлпон Эргаш, сўнгроқ Омон Матжон, кейин эса Сулаймон Раҳмон, Асқар Қосим, Муҳаммад Раҳмон, Шавкат Раҳмон, Усмон Азим камарбаста бўлдилар. Ўша пайтда янги ўзандаги шеъриятни ҳимоя қилиш зарурати ҳам туғилган эди. Бир мажлисда: "Нима учун Абдулла шеър ўқиганда ҳамма чапак чалади, у чапак учун шеър ёзади", деб таъна қилишгани ёдимда. Чунки уларда: "Абдулла чапак учун эмас, ҳақиқатни айтиш учун шеър ёзади, одамларга ҳақ гап керак экан", деган тушунча йўқ эди. Бор бўлса ҳам, бу ҳақиқатни тан олгилари келмасди.

Олтмишинчи йилларнинг иккинчи ярми ва етмишинчи йиллардаги бу тўлқин тасодифий ҳолат эмас, балки ҳаётий зарурат маҳсули эди. Янги авлод янги гапини айтиши керак эди ва у айтди ҳам.

Мен ўзимдан бир неча ёш катта шоир акаларимнинг ва тенгдошларимнинг мухлиси сифатида уларнинг ижодини қизиқиш билан кузатардим. Чойхонадами ёки бирор қаҳвахонадами "норасмий" мушоиралар бўлиб турарди. Биз Абдулла ака, Эркин ака, Рауф акаларнинг айтар сўзларига маҳтал ўтирардик. Тенгдошлар орасида Асқар, Сулаймон ва Ёқубжон Аҳмаджоновларнинг фалсафий мушоҳадаларига қойил қолмасликнинг иложи йўқ эди. Асқар билан Сулаймон Тошкентда яшаганлари учун тез-тез кўришиб турардик. Ёқубжон Наманганда яшагани сабабли матбуотда эълон қилиб турилган шеърлари орқали у билан ғойибона суҳбат қурардик. Ўша давр ёш ижодкорлари турли жойларда яшасалар-да, уларни ижоддаги буюк куч — истиқлол ғояси бирлаштириб турарди.

Юрт эркинлиги, адолат соғинчи...
Чўлпону Қодирийлардан мерос-армон.

Шеъриятни гулшанга қиёслашади. Гулшанда турфа гуллар мавжуд. Бирини иккинчидан аъло кўриш нисбийдир. Чунки ҳар бир гулнинг ўз мухлиси бўлади. Уйғонган шеърият услублар хилмахиллиги билан ҳам бой эди. Тенгдошларим ўз шеърларига имзо қўйишмаса ҳам уларнинг муаллифи ким эканлигини аниқлаш мумкин бўларди. Бу адабиётшунослар тилида "ўзига хослик" (оригиналлик), дейиларди. Шу жиҳатдан қаралганда, назм гулшанидаги Ёқубжон Аҳмаджоновнинг гуллари алоҳида кўрки билан ажралиб турарди.

"Шеърда дард бўлиши керак", деган талабни кўп эшитамиз. Дард нима? Бирон нимадан норозиликни арз этмоқми? Ундай десак, чойхонада ёки бозорда айтиладиган гаплардан шеъриятнинг фарқи бўлмай қолади-ку?

Янги шеърият ўзанини танлаган Ёқубжон учун дард нима эди? "Дунёнинг бор дарди — бу ўз дардингдир". Дунёнинг дарди эса бозордаги пиёзнинг нархи баландлиги билан ўлчанмайди. Айрим асарларнинг узоқ йиллар, ҳатто асрлар давомида яшаб қолиши сир ҳам айнан шунда. Агар асар биргина муаллифнинг ёки биргина қавмнинг дардини акс эттирса, унинг умри бу қадар узун бўлмайди. Биргина одамнинг дардини баён этувчи шеър ён дафтарида сақлангани дуруст. Ҳақиқий шоирнинг қисмати эса бўлакча: Аҳмаджон айтмоқчи, шоир боши узра "гоҳ Ой ёғдуси, гоҳ кузнинг ташвишли япроқлари бор". Шоир юраги эса "кулбамас, заминга тенгдир, унга сиғар барча ярадор қушлар". Шоир борлиқни болалик осмонидай пок кўрмоқликни истайди. Аммо бу покликка эришмоқ осон эмас. Шу боис, унинг асарларини "ярадор виждон ноласи", демоқлик балки ўринлидир. Яъни виждон дунё дардлари ўқларидан яраланган.

Яқинда Абдулла Ориповнинг янги шеърларида виждон, иймон ўлмайди, деган фикрни ўқидим. Чиндан ҳам шундай. Виждон ҳам, иймон ҳам ўлмайди. Яраланиши ёки заифлашиши мумкин. Ҳақиқатни айта олувчи шоир — виждон, демак. Фаластинлик шоир Муин Бсисунинг ҳажми кичик, аммо мазмуни теран шеъри бор. Шеърни Машраб Бобоев таржимасида ўқиб, мутаассир бўлган эдик: "Айтсам ҳам ўлдирадилар, айтмасам ҳам ўлдирадилар, айтиб ўлганим яхши". Бунда Атойининг: "Айтсам ўлдирадилар, айтмасам ўлам", деган сатри замонавий тарзда давом эттирилгандай туюлади.

Аҳмаджоннинг бир шеъри қалбларни ларзага солган эди: "Гамлетсиз трагедия ёки улуғ одамларнинг ўрни ҳақида шеър". Бир қарасангиз оддий мавзу. Яъни Наманган театри саҳнасида "Гамлет" спектаклини қўйишмоқчи бўлишади-ю, Гамлет ролига муносиб актёр йўқлиги туфайли томошабинларга кўрсатилмайди. Гўё бу биргина театрнинг муаммоси. Гўё "Гамлет" асарида Данияга хос фожиа акс этган. Шоир маҳорати айнан ўша "гўё"ни усталик билан ўша даврда ўзи яшаётган жамиятга кўчирганидадир. Дания қироли саройи қандай эди?

Сайроқи қушларнинг тили кесилган,
Сарой пештоқига даҳшатли қандил —
Марҳум ҳукмдорнинг кўзи осилган...

Бу сатрлар ўша йиллари каминага адабиёт тилини кесган ҳукмдор Сталиннинг кўзлари ҳамон мустабид тузум дарвозаси пештоқида осилиб турибди, деган маънони англатган эди. Бу саройда, яъни ўша мустабид тузумда ҳамма тоифадан бор: "пурвиқор аъёнлар, гўзал таннозлар, совуқ юзлар, масхарабозлар...".

Бунда фақат "Гамлет йўқ, йўқ буюк даҳо!"
"Иймонли Гамлет йўқ — қаҳри беомон".
"Нурафшон Гамлет йўқ —
йўқ ишқ-муҳаббат".
"Гамлет йўқ. Қайдасан, садоқатли дўст?"
"Дания Гамлетсиз — йўқ дардчил Исён".

Шоир қалби қасоскор Гамлетни қўмсайди. Аммо... "палид зотларга йигитнинг қиличи — Ажал ҳам увол!" Бу шундай сарой — шундай тузумки, "Ё — ўлим, ё — қолиш!" деб айтмас ҳеч ким"... Шоирнинг дарди шу муаммода эди. Яъни ҳазил тариқасидаги бошқа тўртликда айтилгандай:

Бош. Яъни сўридан жой олган қовоқ,
Қорин. Яъни тинмай шишаётган меш.
Қовоқнинг дастидан тинмайди оёқ,
Ва мешнинг остидан чиқолмайди ҳеч.

Озодлик дея қад кўтаролмасликнинг сабабларидан бири ҳам шу "меш". Яна бири эса лоқайдлик:

Сени душман енгмади,
Сени лоқайдлик енгди:
Қолган умрингни эснаб
Яшайберасан энди.

Тузумни қоралашдан осон иш йўқ, аммо бу шоирнинг вазифаси эмас. Шоирнинг бурчи эрксизлик сабабини излаб топиш. Ўша пайтда камина Ёқубжоннинг "Икки от ҳақида ҳикоя" шеърида шундай жавоб топган эдим. Икки от. Бир жойда турган. Бирини тутиб кетишган. Иккинчиси озод қолган. Бу от дўстининг аҳволига тушуна олмайди: "Эрксизликка қандоқ кўндинг?! Ҳайронман...". Ҳукмдорнинг оти эса тақдиридан шод: "Гўзаллигим, учқурлигим туфайли хор бўлмадим — эъзозларга етишдим". Бу от кулиб яшайди. Лекин унинг отлиги қайда қолди? "Устингдаги тилла эгар-жабдуққа виждонингни ва эркингни сотибсан!" Эрксиз отга бу маломатлар таъсир этмайди. Чунки унинг ҳаёт фалсафаси бошқача: "Шоир шоҳга қасидалар битади, Гўзал қизлар кошонада ётади... Асли эски бозор эрур бу дунё — Бу бозорда ҳамма борин сотади!"

"Ҳамма сотмас — бу гапларинг ёлғондир!" Шоирнинг ҳаётни кузатиб чиқарган хулосаси шу. Чиндан ҳам ўтмиш тузумда ҳамма ҳам виждонини сотмаган.

"Пугачёвни таниёлмаган Гринёвга, умуман эркка интилиш туйғуси ўлган кишиларга ачиниш" шеърини озодлик мавзуидаги кутилмаган кашфиёт, дейиш мумкин. "Пугачёв бу — етим виждоннинг Етолмаган армони эди. Рус тупроғин жасур Бош ўғли, умид қушин осмони эди..." Бошқа бир шеърда шоир яна бир исёнкорни эслайди:

Нима қилиб қўйдинг, нодон мусаввир,
Нега боғлаб қўйдинг Разин қўлини —
Ибрат учун чизиш керак Разиннинг
Замондан, занжирдан кучлилигини.

Ёқубжон бу сатрларни ёзган йиллари адабиётимизда замондан, занжирдан кучли шеърият пайдо бўлган эди. Ўша йиллари "совет адабиёти" деб аталмиш шеърият осмонида Расул Ҳамзатов, Қайсин Қулиев, Давид Кугултинов, Евгений Евтушенко, Андрей Вознесенский, Эдурдас Межелайтис каби юлдузлар порлаб турарди. Тан олмоқ керакки, ўша давр ўзбек шеърияти улардан қолишмас эди. Фақат бу осмондан ўрин олишга хизмат қилувчи таржимачилик оқсар эди. Абдулла ака, Эркин ака ва уларнинг издошлари яратган асарларни рус тилига қойилмақом таржима қилиб берувчи шоирлар топилмади. Бу камчилик ҳозир ҳам шеъриятимиз парвозининг баланд бўлишига тўсқинлик қилиб турибди.

Тенгқурим Ёқубжон Аҳмаджонов ижодига назар ташлаш баҳонасида шеъриятнинг яқин тарихига ёшларимизнинг диққатини тортишни ният қилдим. Ёшлар шеъриятини мутахассис сифатида эмас, мухлис сифатида кузатиб, мавзу саёзлигига дуч келиб ажабланаман. "Дард" тушунчасини талқин этишларидаги хатоликлардан афсусланаман. Шеъриятда ҳамиша юқори савиядаги асарлар яратилавермайди. Ёқубжонлар, Асқарлар, Сулаймонлар, Шавкатлар, Усмонлар ижоди парвозга кўтарилган саксонинчи йилларда ҳам адабиётшунослар, хусусан, Озод Шарафиддинов, Иброҳим Ғафуров, Иброҳим Ҳаққул "Шоир кўп, аммо шеър-чи?" деган муаммони кун тартибига қўйишганди. Бу муаммо ҳозир, айниқса, долзарб бўлиб қолганга ўхшайди. Қўшиқ бўлаётган сатрларни шеър деб атамоқликка тил бормайди. Аммо "шеър" деб эълон қилинаётган машқлардаги мавзу доираси ташлаб кетган ёр фироқида нола чекишдан нарига ўтмай қолаяпти. Умидким, ушбу баён ёш дўстларимизга бир ибрат бўлар.

Ёқубжон Аҳмаджонов Наманганнинг Сардоба гўшасида туғилиб ўсган. Сардоба — ташна вужудга ҳаёт берувчи маскан. Мен Ёқубжоннинг ижодини ҳам сардобага ўхшатаман. Бу сардоба чанқоқ руҳларга қувват беради. Ёқубжоннинг "Тазарру" номли шеъри бор. Назаримда, бу шоирнинг ижод йўлида баланд кўтариб бораётган байроғига ўхшайди. Шу боис, баённи мазкур сатрлар билан якунламоқни лозим топдим:

Агар виждонинг омон сақламоқни истасанг,
поклик
қаршисида бош эг, вақти-вақти билан
вужудингни
изтиробга бер.
Ўзингни ихтиёрингсиз содир эттан
гуноҳинг
учун, азоб чекаётган бемор онангта ёрдам
бера олмаётганинг учун, умр йўлдошингни
сочига
барвақт оралаган оқ учун изтироб чек —
поклик
қаршисида бош эг!

Тоҳир МАЛИК

Ўзбек реалистик насрининг асосчиси бўлмиш Абдулла Қодирий номи берилган азиз даргоҳ — Тошкент давлат Маданият институти қарийб 32 йилдан буён маданият соҳаси мутахассисларини етказиб бермоқда. "Кутубхонашунослик", "Ижтимоий-маданий фаолият", "Касбий педагогик тайёргарлик", "Халқ бадиий ижодиёти" факултетларини битириб чиқаётган ёш мутахассислар бугун мамлакатимизнинг турли минтақаларида самарали меҳнат қилмоқдалар.

Эл севган санъаткорлар — Фаррух Зокиров, Ортиқ Отажонов, Насиба Абдуллаева, Ғиёс Бойтоев, Маъмуржон Тўхтасинов, Илҳом Фармонов, журналист-муҳаррирлар Ашурали Жўраев, Жалолиддин Сафоев ва бошқалар институтимизда таҳсил олганларидан ҳақли равишда фахрланамиз.

Ижод ва санъат намояндаларига қанот бўлиш учун ўқув масканида аввало соғлом ижодий бир муҳит бўлиши зарур. Не бахтки, институтда айни шундай шароит мавжуд. "Нафосат олами" газетаси саҳифаларида ижодкор талабаларнинг шеър ва ҳикоялари, мақола ва илмий ишларидан намуналар мунтазам ёритиб борилмоқда, бир неча ижодий тўгараклар ишлаб турибди. "Адабиёт ғунчаси", "Туғён" театр-студияси, "Умид", "Алп", "Чашма", "Ниҳол", "Сайқал" жамоалари иқтидорли ёшларни кашф этиб, уларга йўл-йўриқ кўрсатиб, устахона вазифасини ўтаб келмоқда. Сардон Ғозиев, Хислатилла Пўлатов, Дилбар Сиддиқова, Садоқат Эрматова, Нилуфар Мансурова, Барно Усмон қизи, Зебунисо Шопўлатова каби ҳаваскорларнинг илк ижод намуналари ўз босмахонамизда чоп этилаётир.

Анжуманлар саройида деярли ҳар ҳафтада таниқли адиб ва маданият арбоблари билан ўтказилаётган мулоқотлар ёшлар тафаккури ҳамда дунёқарашига ижобий туртки бериб, уларнинг қалбида назокат ва нафосатга доя бўлган эзгуликка эътиқод, муҳаббат туйғуларини уйғотмоқда.

Муҳтарам газетхонлар ушбу саҳифада ёш ва умидли қалам соҳибларининг ижод намуналаридан баҳраманд бўладилар.

Эркин ХУДОЙБЕРДИЕВ

КУЙ — БАРҲАЁТ, МУСИҚА — МАНГУ

Самарқанд, Бухоро, Хива каби шаҳарлар меъморий ёдгорликларининг муҳташамлиги, ноёб нақшлари, мўъжизакор ранглари кишиларга олам-олам завқ бағишлайди. Мумтоз мусиқа санъатимиз ҳам ана шундай маданий обидаларимиз ҳисобланади. Йиллар, асрлар ўтиб осмонўпар иморатларнинг деворлари нураши, нақшларнинг ранглари ўчиши мумкин, бироқ мумтоз мусиқий санъатга вақт ўз ҳукмини ўтказа олмайди, агар уни ўз жисму жони, истеъдоди ва ижро маҳорати орқали асрай оладиган авлодлар бор бўлса.

Боболаримиз, момоларимиздан мерос қолган ноёб санъатни давом эттираётган ёш авлод вакилларидан бири — Нодира Пирматовадир.

У мусиқа билим юртида таҳсил олаётган кезларидаёқ Юнус Ражабий хотирасига бағишланган халқаро мақомчилар кўрик-танлови совриндори бўлган. Санъатга бўлган меҳр уни Мухтор Ашрафий номидаги Тошкент давлат консерваториясига етаклади. Анъанавий ижрочилик кафедрасида мумтоз санъатимиз сирларини ўргана бошлади. Бу даврда у Францияда ўтказилган халқаро мусиқа фестивалида иштирок этди. Ўқишни битиргач, Туркия, Италия, Голландия, Белгия, Германия давлатларида ижодий сафарларда бўлди, мумтоз мусиқа санъатимиз бўйича ўтказилган концертларда ўз ижрочилик маҳоратини намоён этди. Ҳозир Нодира Пирматова Абдулла Қодирий номидаги Тошкент давлат маданият институтининг "Халқ ашула ва рақс ансамблларига раҳбарлик" кафедрасида ўқитувчи бўлиб ишламоқда. Неча йиллар давом этган изланишлар, меҳнат ва машаққатлар зое кетмади.

Нодира Пирматова 2005 йили Самарқанд шаҳрида ўтказилган анъанавий "Шарқ тароналари" халқаро мусиқа фестивалининг бош мукофоти совриндори бўлди. Бу унинг мумтоз ашулачилик санъатида эришган катта муваффақияти эди. Айни дамда бу мукофот унинг келажагига билдирилган ишончдир. Бу ишонч Нодиранинг зиммасига янада улкан масъулият юклайди.

Оҳким раҳм айламас ҳолимга
жононим менинг,
Куйди бу ҳайрат ўтида куймаган
жоним менинг.

Йиғламайму гўшаи хилват аро
тонг отгунча,
Йўқламайди бир келиб
шому шабистоним менинг.

Асрлар қаъридан келаётган карвоннинг тебрангани каби узун оҳанглар таралади. Бошимизни оҳангга мос тарзда тебратиб ҳузур қиламиз. Гўё ўтмиш билан бугун бирлашади. Нодира Пирматовага ўхшаган моҳир санъаткорларимиз ижроси вақтнинг ҳукмига бўйсунмайди. Мумтоз ашулаларимиз абадий яшайди. Шоир айтгандай:

Токи нафас олмоқда чолғу,
Ҳаётининг шартидир наво.
Куй барҳаёт, мусиқа мангу,
Мен — най нафас олаётган ҳаво.

М.РАВШАН

Наргиза АСАДБЕК қизи

1.

Биламан... Хафасиз
Мендан хафасиз
Эй, Сиз! Гул умримда
Кирганим жавзо.
Юракдаги барча
Азобдан ҳақли
Менга мени берган
Жазомсиз, жазо.
Қаранг кўчангизда
Йиғлайди ёмғир
Кўнглим кўнглингизга
Қилганда торлик.
Мен кеча енгилдим
Ғуруримдан,
Бўйланг, йўқлаётир
Сизни иқрорлик.

2.

Биламан... Азизим
Ухламагансиз,
Биламан, бу кеча
Сиз ҳам безовта.
Бугун дийдорга-да
Бегонадаймиз,
Йўқлаб қолди бизни
Кунлару ҳафта.
Ишга ошиқасиз
Эрта одатий,
Баҳона излайди
Шишган қабоқлар.
Мен-да шошиб кеттум
Кўзимни артиб,
"Ҳолинг не?" — сўрамас
На жуфт, на тоқлар.
Одамлар излайди
Одамларини,
Азобли бахтимиз
Учрашдик-ку биз.
Етар! Ҳақиқатни
Тан олайлик — тан,
Сизга мен керакман,
Менга эса...

* * *

Шу қадар осуда суясиз, жоним,
Осуда кутасиз, тугамас тоқат.
Мени дунёлардан қизғанган мардим,
Умримни шеъримдан қизғонманг фақат.

* * *

Армонга суяниб туйммиз ҳақда,
Чиндан афсоналар келар тўқигум.
Мен ҳали севишдан толганимча йўқ,
Сиз ёзган китобни келар ўқигум.

* * *

Қалқиб турган кўзда ёшимни
Кипригимга сиғдиролмайман,
Юрагимга сиққан бу ишқни
Ақлимга ҳеч сиғдиролмайман.

ҚЎШИҚ-ЛА КЎРАМАН ОЛАМНИ

Инсон дунёни ўз сезгилари орқали билади. Ҳис-туйғулари, онгу шуури, нутқи орқали ўзлигини намоён этади. Инсоннинг руҳи эса, унинг сезгиларидан ҳам кучлидир. Кўриш, эшитиш, сезишдан кўра, ҳис этиш орқали инсон борлиқни ҳам, йўқликни ҳам теранроқ ўзлаштиради, кашф этади.

Рангларни кўриш мумкин, товушларни эшитиш. Бироқ рангларнинг товушини, товушларнинг рангини ҳам ҳис этиш мумкин. Бу инсон руҳиятини яна-да ёрқинроқ ифодалайди.

Навоий бобомизнинг қуйидаги ғазалини ўқиганимизда беихтиёр ҳайратга тушамиз:

Хилъатин то айламиш
жонон қизил, сориғ, яшил,
Шуълаи оҳим чиқар
ҳар ён қизил, сориғ, яшил.

Гулшан этдим ишқ
саҳросин самуми оҳдин,
Ким эсар ул дашт аро
ҳар ён қизил, сориғ, яшил.

Жононанинг қизил, сариқ, яшил хилъат — устки либос кийишини тасвирлаш гўзал. Бироқ ошиқ оҳининг шуъласи қизил, сариқ, яшил рангларда таралишини ифода этиш сўз мусаввирлигининг ноёб кашфиётидир.

Ошиқ оҳини самумга — иссиқ шамол, гармселга ўхшатиш ва ана шу оҳ самумининг ишқ саҳросини гулшан этиб, қизил, сариқ, яшил рангларда эсишини тасаввур этиш мўъжиза.

Шеърда товушларнинг рангини кўриш ёмғир зарраларида қуёш нурларидан, таралган камалак жилоларини томоша қилишга ўхшайди.

Мусиқа ва қўшиқда эса нафақат назм ва наво уйғунлиги, балки руҳ ва жон, табиат ва илоҳиёт мутаносиблиги рўй беради.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Оролмирзо Сафаров билан суҳбатлашганимда ана шундай фикрлар кўнглимдан кечди. У Абдулла Қодирий номидаги Тошкент давлат Маданият институтида талабаларга халқ бадиий ижодиёти, анъанавий яккахон қўшиқчилик бўйича билим беради.

— Иложи бўлса, ҳар доим ҳамма айтадиган юзаки саволлар бермасангиз, — дейди у. — Менинг ким эканлигим ҳақида эмас, — санъатнинг, мумтоз мусиқанинг нима эканлиги ҳақида гаплашсак...

Мен унга бугун телевидениеда берилаётган мумтоз қўшиқчилик ҳақидаги юзаки кўрсатувлар, ёш эстрада хонандалари ижро этаётган бемаъни қўшиқлар ҳақида бир-иккита савол бераман. Унинг жавобини тинглаётиб, зимдан кузатаман. Самимий инсон, нозиктаъб санъаткор, жонкуяр мураббий эканини англайман. "Айтишув" ва "Оҳанрабо" кўрсатувлари ҳақида иккимизнинг фикримиз бир жойдан чиқади. Бирида сунъийлик ва бачканалик, иккинчисида санъатга ихлос сезилади.

— Мумтоз ашулачилигимизда ҳам бир талай камчиликлар мавжуд, — дейди Оролмирзо. — Масалан, "Қурбон ўлам" ашуласи матнини Фузулий ёзганига шахсан мен ишонмайман.

Ғамзасин севдинг кўнгул,
жонинг керакмазму санга,
Тийға урдинг жисми
урёнинг керакмазму санга.

Мана шундай гўзал ғазалларни ёзган шоирнинг шалоқ ва беҳаё байтларни битганига шубҳам бор. Қолаверса, "Қурбон ўлам"да "хиромингга", "ларзонингга", "ҳуснингга", "табонингга", "шифобахшингга" сўзлари билан келган қофиялар бузилиб кетган. Фузулий бундай камчиликка йўл қўймаган бўлур эди...

Бугун замонавий қўшиқчилигимизда умуман қофиясиз матнларга мусиқа басталанмоқда...

Оролмирзо билан узоқ гаплашиб хайрлашганимда ҳам ҳали суҳбатимиз тугамаганини англайман.

— Устоз Абдулла Орипов мени Қори дейдилар... — дейди Оролмирзо.

Уйга келиб Оролмирзонинг қўшиқлари ёзилган "аудиокассета"ни эшитаман.

Кўнгли ярим деманг мени, одамлар,
Ҳар инсонда бордир бир дунё ғамлар...

Орият ила изтироб, ғурур ва ҳаётсеварлик мазмуни нафис ва қатъиятли оҳангларга жо этилган қўшиқ. Ўз дардини мусиқага солган ҳофиз ҳақида ўйлайман. Шеърни Оролмирзонинг ўзи ёзганга ўхшайди. Сўнг қиссахонлик, диний-маърифий, дидактик йўналишдаги қўшиқ янграйди: "Отасидан дуо олганлар, Волидасин ризо қилганлар"... Ёшлар тарбияси учун муҳим аҳамиятга эга бўлган янги қўшиқ.

Бироздан сўнг оламни ҳайратга солиб, одамни сел-себор қилувчи қадимий нола эшитилади.

Қўшиқнинг "Ул замон ишқида ман-ай" деган жойида овоз авж пардага кўтарилади. Гўё томирларимизда оқаётган қон вужудимизга шаршарадай қуюлиб кетганга ўхшайди. Юрагимиз кўксимизда эмас, бош миямизда жойлашиб олгандек. Ана шундай ҳолатларда мусиқанинг, қўшиқнинг ранглари қизил, сариқ, яшил... бўлиб кўзимизга кўриниб кетади.

"Суратинг", "Йўл бўлсин", "Эй, сабо, ҳолим бориб сарви хиромонимға айт", "Ул шўхи жононим менинг" каби мумтоз қўшиқлар Оролмирзо ижросида ўзгача ранг ила жозиба кашф этади.

Баҳор гуллари узра майин эсаётган саболарни, ифорли боғларни, тоғлардан тушаётган шалолаларни эслатувчи мусиқа таралади. Ушбу қўшиқда Оролмирзо ҳаётининг мазмуни — орзу-армони, келажакдан умиди ва мақсади ифодаланади:

Шукрона айтаман шунга ҳам,
Бўлса-да тўкисдан кўзим кам,
Ҳаётим нуридир ҳар болам,
Оҳангга солиб дил ноламни
Қўшиқ-ла кўраман оламни.

Оламни қўшиқ билан кўриш, ҳис этиш — бу фавқулодда поэтик тимсол, истиорадир. Бироқ ушбу ҳодиса Оролмирзонинг ҳаёти мисолида воқеликка айланган. Ана шундай ҳаётий воқеалар бадиий ҳақиқатга айланади. Афсона бўлади, одамларни ҳайратга солади. Беихтиёр оламни сезги билан эмас, руҳ ва туйғу билан кашф этиш мумкин эканига амин бўласан.

Р.МУСУРМОНОВ

Шермат **МЎМИНОВ**

КАМТАРЛИК

Қуёш камтарликда тенгсиз зиёда,
Нега инсон ундан ўрнак олмайди?
Борини аямай бутун дунёга
Қуёш нур сочгайдир, таъна қилмайди.

Қуёш, сенга Оллоҳ кўкдан жой берган,
Балки камтарлигинг сийловидир бу.
Борлиқ гўзаллик ҳам сендан ранг олган,
Сени ўз бошига жойловидир бу.

Кўкда порлайсан-у, керилмайсан ҳеч,
Заррин нурларингни қилмайсан канда.
Камтарлик фойдасин инсон билар кеч,
Осмонда юради хомхаёл банда.

ФАҚАТ ЁШЛАР АЙБДОРМИ?

Антик давр файласуфи Суқрот ўз замони ёшларининг хулқ-атвори, таълим-тарбиясини кўриб, "Эҳ ёшлар, қаёққа қараб кетяпсизлар?" деб куюнган экан. Аслида Суқрот бу савол билан ёшлар тарбиясининг оғир аҳволдалигини, уларнинг тафаккур савияси пастлигини айтмоқчи бўлган. Ҳозирги кунда ҳам ёшлар юқоридаги камчиликдан холи эмас. Демак, ёшлар тарбияси ҳалиҳануз долзарб.

Хўш, ҳозирда ёшлар тарбиясига қандай баҳо берилмоқда? Саволга матбуот орқали жавоб топадиган бўлсак, "ёшларимиз лоқайд", "ёшларимиз дангаса", "улар онгида маънавий бўшлиқ бор", хуллас, ёшларни ёмонга чиқарувчи ҳали ундай, ҳали бундай таърифлар учрайди.

Маълумки, чақалоқ туғилган вақтида оқ-қорани танимайди. Унинг тарбияси учун ота-она, устозлар, қолаверса, маҳалла-кўй ҳам масъулдир. Лекин ўша жавобгарлар бугун ҳамма айбни ёшларнинг ўзига ағдариб қўйишмоқда.

Биздаги таълим соҳаси жаҳон стандарти талабларига жавоб беради. Бола боғчада, мактабда, олий ўқув юртида таълим-тарбия олади. Аммо ота-оналар фарзандларининг тарбиясини буткул ана шу муассасалар зиммасига ташлаб қўймоқда. Боз устига ота-оналарнинг "ўқитувчинг айтаверади-да", "ўқитувчинг сенга хўжайин эмас", "ўқитувчинг ўз боласини билсин" каби қаттиқ-қуруқ гапларига-ю ёшлар тарбиясининг оқсашида айнан ўқитувчилар айбланишига нима дейсиз? Бола тарбияси учун наинки мураббийлар, аввало оила, бутун жамият ҳам масъулият сезиши лозим.

Ҳаётимизда баъзан "фалончининг ўғли ўғирлик қилибди", "фалончининг ота-онаси ким эди", "фалончи ўзи тайини йўқ одам, боласи ким бўларди" деган гап-сўзларни эшитиб қоламиз. Бинобарин, ота-она фарзанди учун тарбия негизи, кези келганда, қаттиққўл мураббий ҳисобланади. Ножўя йўлга кирган фарзандни қайта тарбия қилиш унга чақалоқликдан бериладиган тарбияга нисбатан анча мушкул кечади. Ҳаётий тажрибаларга кўра, тарбияга таъсир этувчи кишилар уч тоифага ажратилади.

Биринчиси — гўдаклик ёшидаги бола. Унинг табиатига ҳали ғубор тегмаган, юраги ботил ишлар билан булғанмаган. Бундай болага панд-ўгит тез таъсир этади.

Иккинчиси — оқ-қорани фарқлайдиган бўлиб қолган бола. Улардан баъзилари нафсининг ғалабаси билан яхши томонга бурила олмай юради. Қилаётган ишининг нотўғри эканини билади, нуқсонларини ўзи эътироф этади. Агар уни муттасил тарбиялаб, танбеҳ ва насиҳатлар бериб борилса, тўғри йўлга киради.

Учинчиси — оилада ботил ҳаёт ва фосиқ фикрлар билан улғайган бола. У умр бўйи ноҳақ ишларни ҳақ деб билиб келган ва шунга астойдил эътиқод қўйган. Бундай кишини тарбия қилиш жуда оғир.

Донолар яхши ёки ёмон хулқли бўлишни оилага боғлайдилар. Гўзал хулқ офтоб ёки мусаффо сувга ўхшайди, офтоб музни, сув тузни эритгани каби чиройли тарбия ҳам барча ёмонликларни йўққа чиқаради.

Жаҳонгир МАМАТҚОСИМОВ

Барно УСМОН қизи

ИҚРОР

Тупроқ кийганида оқ кўйлагини,
Хазонлар қунишиб қайларга учди.
Дарахтлар англамас не бўлганини,
Уларнинг қўрқуви қалбимга кўчди.

Мени кўмсамаса туйғуларингиз,
Наҳотки, шарт бўлса бир умр кутиш?
Кечиринг, барчасин биламан, аммо
Шу қадар оғир-а сизни унутиш?

* * *

Сукунат зулмат-ла келишар секин,
Эшик қоровуллик қилар хонага.
Ҳамма нарса уйғоқ, жонсарак, лекин
Дераза ўзини олар панага.

Тунчироқ ўчмайди тонггача сира,
Кулдондан тўкилар тамаки кули.
Тонг аста мўралар кўзлари хира,
Қоғозни ғижимлар шоирнинг қўли.

* * *

Бетоқат чиқиллар соат миллари,
Шоирга ёқмайди сира овози.
Қошлар чимирилар, "уҳ" тортар бетин.
Тутунга айланар хона ҳавоси.

Ой аста мўралар парда ортидан,
Ярим кечада ҳам ухламас юлдуз.
Яна ҳар галгидек ота бошлар тонг,
Ўзин ташқарига отар бир жуфт кўз...

Дилбар **СИДДИҚОВА**
Зулфия номидаги давлат мукофоти совриндори

ДИЛ РОЗИ

Сачраб кетдим, бутланмасам керак энди,
Томиримдан томиб-томиб кетди бардош.
Гумбурлаган нималардир секин тинди,
Дарёларга қўшилишиб оқди кўзёш.

Юрагимни чертиб ёмғир ёғар беҳол,
Кўзларимда қорақошлар гуллар қийғоч.
Қадамимдан насибамни йиғиб, териб,
Юрагимда ин бутлади бий қалдирғоч.

Осмонларнинг қабоғига осилишиб,
Ўйнашади зериккан бу нигоҳларим.
Томчиларнинг ўғлонига келин бўлиб,
Кўзларимни кўмиб қўяр гуноҳларим.

Арғимчоқда ҳаволарга кўтарилган,
Рўёларнинг тандирида қолди нонимм.
Менга вафо қилмай бу кун илдизларга,
Ош пишириб бераётир сарсон жоним.

Кафтларимда кўз ёриди қониқмас дил,
Лов-лов ёниб яшнамоқда тушган хазон.
Бугун дунё юзин кўрган зарра дилга,
Овозларим айтиб қўйди менсиз азон.

Жимжилоғим тишлаб қолдим айролиқда,
Бир толе йўқ уриб-уриб йиғласам бош.
Қўлин ювиб этагига артганларни
Юрагингга яширмайсанми, Ёрилтош.

Жунжикаман, қарашлардан топмай маъно,
Мендан олис солланади дардсиз зиё.
Бутламоқ-чун тирноғида лой келтирган —
Сув келтирган Фарҳодларни туғгин, Дунё.

ОДАМЛАР НЕГА БАЙРАМ ҚИЛАДИЛАР?

Ҳар биримиз ҳаётимизни байрамларсиз тасаввур қила оламизми? Йўқ, албатта. Чунки энг қадимий даврлардан бошлаб, инсон ҳаётининг муҳим таркибий қисмига айланган байрамлар халқ ҳаётининг энг яхши ва гўзал томонларини акс эттирувчи кўзгудир. Байрамларнинг асосини шод-хуррамлик, энг асосийси тинчлик-тотувлик ташкил этади. Ҳаётда тантанаворлик ҳолатини вужудга келтирадиган йирик воқеалар, муҳим саналар, улкан ютуқларнинг байрам сифатида нишонланиши инсоният ўзи босиб ўтган йўлларни чуқур англашига, қўлга киритилган ғалабалардан мағрурланишига, эртанги кунга умид билан қарашига ёрдам беради.

Одамлар ибтидоий даврларда ҳам байрам қилишган. Ибтидоий одамларнинг қорни тўйдими, байрам қилганлар, бошпана ясадиларми, албатта байрам қилганлар. Кейинчалик одамларнинг овдан ўлжа билан қайтиши ва ўз меҳнатидан манфаатдор бўлиши шодиёналик кайфиятини яратган. Кейинроқ эса мавсумий байрамлар нишонлана бошланган. Шунингдек, ҳар бир миллат, элат, халқнинг тараққиёт тарихи жараёнида шаклланган байрамлар ҳам мавжуд. Ўрта Осиё халқлари, жумладан, ўзбек халқининг ҳам асрлар давомида авлоддан-авлодга ўтиб, бебаҳо меросга айланган байрамлари кўп. Биргина Наврўзни олайлик. Бу байрам халқимизнинг миллий анъаналарини ўзида мужассам этган, бебаҳо ва абадий меросдир. Қанча қаршиликларга дуч келмасин, бу байрам нишонланган, ҳозир ҳам нишонланмоқда ва бундан кейин ҳам нишонланади.

Шарқнинг буюк олими Маҳмуд Қошғарий айтганидек, "Байрам халқнинг шодлик ва хурсандчилик куни, уни ҳеч ким ва ҳеч нарса тўхтатишга қодир эмас". Умуман, байрамларни ўтказиш, уларнинг келиб чиқиш тарихини ўрганиш, келажак авлодга етказиб бериш мутахассис-олимлар олдидаги муҳим вазифалардан ҳисобланади. Ўзбекистон ҳудудида яшаган авлодлар байрамларининг пайдо бўлиши, тарихий ривожланиши, ҳозирги кун байрамлари ҳақида илмий-оммабоп китоблар ва ўқув қўлланмалари яратиш тарихий заруратдир. Зеро, халқ, айниқса, ёшлар ўз авлодлари нишонлаб келган ва ҳозирги пайтда ўзлари нишонлаётган байрамларнинг моҳияти ва асл тарихини билишлари керак.

Лобар ИБРОҲИМОВА

Асқар **ХУРСАНОВ**

БАХТ ИЗЛАР...

Ҳаёт — дарахт, инсонлар — япроқ,
Яшнамоғу тўкилмоқ бисёр.
Барча бирдек бахт излар, бироқ
Бўла олмас ҳамма бахтиёр.

Кўҳна дунё гоҳида сийлаб,
Гоҳ бошингдан ёғдиради тош.
Синовлари турар пайт пойлаб,
Барча унга беролмас бардош.

Бу ҳаётда ҳар ким ўз йўли,
Ўз ўрнини топмоқчи бўлар.
Осон бўлиб унинг мушкули,
Доим бахтли бўлишни тилар.

Дунё. Инсон. Тақдири азал
Бешикдаёқ бўлар эмиш ҳал.
Не ажабки билмас ҳеч кимса,
Умр йўли қанчалар чигал.

Одамзотдан қолса яхши ном
Бахт калити шудир бегумон —
Халққа хизмат айласа мудом,
Юрти учун яшаса инсон.

Талабалар саҳнаси.

Ўткир ҲОШИМОВ,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

СИЗ ҚИЙНАЛМАНГ ДЕЙМАН-ДА...

«ШУМЛИКЛАР» ТУРКУМИДАН

Арзимаган баҳонада зиёфат қиламан демасам, шу масалада Эркин Воҳидовга маслаҳат солмасам, олам-гулистон эди. Ўйлаб қарасам, биринчи ҳикоям чиққанига қирқ йил бўпти. Шуни дўст-биродарлар билан нишонлагим келди.

— Ие, бу тарихий воқеа-ку! — деди Эркин ака қувониб. — Бунақа байрамни нишонламаса гуноҳ бўлади! Банкетни қайси ресторанда қилмоқчисиз?

— Ҳайронман, — дедим иккиланиб. — Уйда йиғилиб қўя қолсакмикин...

— Жуда тўғри! — деди Эркин ака маъқуллаб. — Аммо бир нарсани олдиндан айтиб қўяй. Сиз ўзингизни ортиқча уринтирманг, хўпми? Бир хилларга ўхшаб иккита қўй сўйиш шартми? Битта бўлса етади! Жудаям катта қўчқор бўлиши шартмас. Ҳа, боринг ана эллик килоли бўлақолсин. Тоғ кўкатларини еган қора қўчқорнинг кабоби бошқача бўлади. Зомин тоғими, Нуротами, майлида...

Қўй сўйиш деган гап хаёлимдаям йўқ эди. Шуни айтай деб, энди оғиз жуфтлаган эдим, Эркин ака янаям меҳрибонроқ оҳангда давом этди.

— Сиз қийналманг дейман-да! Баъзиларга ҳайронман. Газакка қази-қарта, курка гўшти, тандир кабоб, қоқланган қизил балиқ, немис пишлоғи, Гуржистон бринзаси, лик-лик холодец, мариновка қилинган қўзиқорин, криветка — булар-ку майли, дастурхоннинг кўрки, икки хил икра олишга бало борми? Ҳам қора икра, ҳам қизил икра! Сиз биттасини олинг, тамом! Узоқ шарқнинг қизил икраси бор. Осетрина балиғиники. Ҳар биттаси анор донасидек келади. Ўшандан биттагина банкасини оласиз. Чиройли тунука банка...

Ичимдан узун хўрсиниқ келди. Гапирай десам овозим чиқмайди. Эркин ака завқ-шавқ билан давом этаяпти:

— Хў-ўш, таом масаласи, яъни меню. Баъзан қуда чақириққа борасиз, банкетга, юбилейга борасиз... Исрофгарчиликни кўриб, ҳайрон қоласан. Бир эмас, ўн беш хил овқат тортишади-ей! Сиз ўн икки хилини қилсангиз кифоя. Биринчисига бедана шўрва, Қўқоннинг "кўза шўрваси". Кейин хўл норин, иссиққина хасип, сомса... Айтмоқчи, сомса масаласи... Одамлар аллақандай алмойи-алжойи рекламалар ўйлаб топади. Бир куни кўчада кетаётсак, "Сомсанинг додаси" деб ёзиб қўйишибди. Буниси "сомсанинг додаси" бўлса, "онаси" қаёкда деб сўрайдиган одам йўқ. Ўзимизнинг пармуда сомсадан буюраверинг. Сиз қийналманг, дейманда! Кабоб икки хил бўлса кифоя. Жазли кабоб билан қийма кабоб. Жа, кўнглингиз бўлмаса, думба-жигар ҳам тортиб қўяқоларсиз. Ундан кейин янгича таом удум бўлган, арабча қовурдоқ. Беш ойлик тўқли-қўзичоқнинг миён қовурғасидан қилинади. Устига қаймоқ солинган француз котлети ҳам лаззатли таом... Табака масаласи. "Буш оёғи" деган гапни эшитганмисиз? Ҳозирги Буш эмас, унинг отаси президент бўлган замонда америкаликлар дори билан боқилган товуқ ейвериб, семириб кетишган. Борганингизда ўзингиз ҳам кўрган бўлишингиз керак. Шунинг учун табакани товуқдан қилманг. Ўрмончи Мансурхўжага айтсангиз, ўн-ўн бешта қирғовул оттириб қўяди. Қирғовулнинг табакаси бошқача бўлади... Охирида ош тортасиз. Асаканинг Чўнтагидаги чойхоначидан илтимос қилсангиз, девзирадан қулинг ўргилсин ош дамлайди.

Оғзим машинаси ўғирлаб кетилган гаражнинг дарвозасидек ланг очилиб қолган бўлса керак. Эркин ака кўзимга хавотирланиброқ тикилди.

— Ёзиб олаяпсизми? Эсингиздан чиқмайдими?

— Чиқмайди, — дедим йиғламоқдан бери бўлиб. — Бунақа гапларни унутиб бўларканми? Минг раҳмат сизга! Мунча меҳрибонсиз?!

— Сиз қийналманг дейман-да! Меҳмонлар неча киши ўзи? Ўнтами? Биласиз, мен ичмайман. Аммо дастурхонда анави сабил турмасаям бўлмайди. Бир яшик тоза арoқ, бир яшик француз коньяги бемалол етади. Ҳа, айтмоқчи, Голландиянинг "Хайникен" деган пивоси бор. Ўшандан бир қутигина олсангиз, бошқа нарса керакмас! Мева-чева бемалол. Хандон писта, бодом, нўхат, майиз. Оқ кишмиш сал камёброқ. Фақат космонавтлар ейди. Эски жўвадаги Мирваққос баққолга менинг номимдан илтимос қилсангиз, уч-тўрт кило топиб беради. Олма, анор, нок, узум ўзимизнинг мевалар. Бозорда нима кўп, банан кўп. Ортиқча уриниб юрманг-да, жон бошига бир шодадан банан, икки кишига биттадан ананас олсангиз, етади.

— Эркин ака, — дедим йиғламсираб, — меҳмонлар тарқаётганда, елкасига тўн ёпайми?

— Ана шуниси шартмас. Ҳечам шартмас! Бу одатни ким ўйлаб топган ўзи? Қаёкка борсанг тўн беради. Ҳамманинг уйида сандиқ-сандиқ тўн! Сиз бундай қилинг! Меҳмонларнинг ўлчовини сўраб олинг-да, биттадан костюм-шим олиб қўяқолинг. Биласиз, "Версачи" деган машҳур фирма бор. Ўшанинг костюми ҳам чиройли, ҳам модний бўлади. "Оптовий"дан олсангиз, 400 доллардан беради.

— Бир нарса сўрасам майлими? — дедим ўпкам тўлиб. — Мабодо биттагина вертолёт олиб, меҳмонларни уй-уйига вертолётда обориб қўйсам нима дейсиз?

— Керакмас! — деди Эркин ака бош чайқаб. — Биринчидан, вертолёт хайдашга учувчи керак, иккинчидан ҳеч кимнинг уйида вертолёт қўнадиган майдон йўқ. Биттагина "Дамас" олсангиз бўлди. Сиқилишиброқ ўтирса ўн киши сиғади. Шўпирликни ўз зиммамга оламан. Меҳмонларни уй-уйига обориб қўяман-да, машина меникида қолаверади. Сиз қийналманг, дейман-да!

— Мабодо, — дедим ҳиқиллаб. — Мабодо зиёфатдан беш-ўн сўм ортиб қолса, ўшанга арқон берармикин?

— Беради! Албатта беради. Нима кўп — хўжалик дўкони кўп. Арқоннинг пишиғидан олинг. Ингичка бўлсину, пишиқ бўлсин. Ундан кейин жудаям узун бўлиши шарт эмас. Бўлмаса одамнинг оёғи ерга тегиб қолиши мумкин. Сиз қийналманг, дейман-да! Аммо бу ишни жиндак кечиктириб турасиз. Асарингиз чиққанини яна уч марта нишонласангиз, арқонни меҳмонларнинг ўзи олиб боради.

...Шундай бўлди. Ҳаётимдаги "тарихий воқеа"ни зўр "тантана" билан нишонладик. Чақарда. Эркин Воҳидов, Иброҳим Ғафуров, мен — учовлашиб бир косадан лағмон едик. Ёлғон бўлмасин, бир шишадан пиво ҳам ичилди. Ўзимизинг "Қибрай" пивоси.

БУЛУТЛАР ВА ОЛМА

Элликдан ортиқ шеър ва ҳажвияларимдан иборат илк китобимнинг ўнтасини адабиётни яхши тушунадиган дўстларимга ҳадя этдим. Аммо бир ҳафта ўтдики, бирортаси китобимга муносабат билдирмади. Ўкинчли аҳволга тушиб қолдим.

— Китоб қандай чиқибди? — ортиқ чидолмай дўстларимдан бирига сим қоқиб, фикрини сўрадим.

— Гап йўқ, — деди у мени чин дилдан қутлаб. — Зўр чиқибди. Лекин муқовадаги расмда булутлар ичида чизилган олмага унча тушунмадим. Нима демоқчи бўлгансан?

— Билмадим, — тўғрисини айтдим. — Мусаввир шеърларимни ўқиб чизган-да.

— Барибир зўр, яша ошна. — У нимаси зўрлигини сўраб қолишимни билгандек, ҳали оғиз жуфтламасимдан телефон дастагини қўйишга улгурди.

Иккинчи дўстим китобга сўзбоши ёзилмаганини танқид қилди. Ўқувчи китобда нималар ёзилганини сўзбошини ўқиб билгани дуруст эмиш.

Учинчи дўстим мени хасисликда айблади. Китобнинг муқоваси қалин бўлиши керак, дея бу борада у билан маслаҳатлашмаганимдан ўпкаланди. Чунки муқова шоирнинг дидини белгилар экан. Иккинчидан, ҳар бир бетда биттадан шеър бўлса китобнинг салмоғи ошар эмиш. Баъзи шоирларнинг тўртлиги ҳам алоҳида саҳифада берилиши бежиз эмаслигини айтаркан, у келгусида бу камчиликни бартараф этишимни уқтириб ўтди.

Шеърларим ҳақида бирор бир фикр эшитиш илинжида муҳаррир дўстимнинг ишхонасига йўл олдим. У мени қучоқ очиб қаршилади, қўлимдан китобни оларкан:

— Зўр чиқибди, — деди китоб муқовасига маҳлиё бўлганини яширмай. Буни унинг китобга тикилиб қолганидан ҳам билса бўларди. — Булутнинг ичида олма нима қилиб юрибди? — деди у ўриндиғига чўкиб.

Мен елка қисдим ва китобни кўздан кечиришини, сўнг фикрини айтишини сўрадим.

— Оқшом уйда ўқиб чиқаман, — деди у қабул маросими тугаганини маълум қилгандек ўрнидан туриб. — Эртага ишдан кейин тўғри шу ерга кел.

У мени китобим чиққани билан яна бир бор табриклаб, йўлаккача кузатиб қўйди.

Эртаси куни муҳокама давом этди.

— Зўр чиқибди. Лекин тушунмаяпман, ахир, булутлар ичида олма ўсмайди-ку!

— Билмадим, мусаввир чизган...

— Ҳа майли, барибир зўр. Хўп кетдикми?

Муҳаррир дўстимнинг ўрнидан турганини кўриб ҳайрон бўлдим.

— Қаерга?

— Китобни ювамиз.

Мен ноилож ўрнимдан туриб унга эргашдим.

Хуршид НУРУЛЛАЕВ

Дунё—кенг...

ЁНДОШ ОЛАМДАГИ "ҚИЁФАДОШ"

Ҳанузгача одам зоти билан боғлиқ сиру синоатлар, жумбоқларнинг аксариятига изоҳ ёки илмий жавоб берилгани йўқ. Масалан, матбуотда шундай воқеани ёзишганди. Қўлидан ажралган одам йўқ қўлининг оғриётганидан шикоят қилади. У қўлига ёғоч қипиқлари илашганини, бир бармоғи михга қадалиб азоб бераётганини айтади. Ҳалокат оқибатида аллақачон қўлидан ажралган кишининг яқинлари унинг бу гапларини эшитиб шўрлик ақлдан озганмикан, дея шубҳаланишади. Шу пайт беморнинг ёнида бўлган хирург ҳам ҳайратга тушади ва ҳалокат содир бўлган жойга — заводга бориб, ёғоч қутилар орасидан қипиққа беланган қўлни топади. Энг қизиғи, қўлнинг бир бармоғига санчилган михни кўриб донг қотиб қолади. Айни шу пайт бемор худди эсанкираётгандай: "Қўлимни ювишаяпти. Михни суғуришаяпти. Энди бироз оғриқ қолди", дейди.

Ушбу воқеадан бирор-бир хулоса чиқаришдан олдин машҳур француз олими Г.Дюрвилнинг ўтган асрнинг 20-йилларида ўтказган ғаройиб тажрибаларини эслайлик. Олим қоронғу хонада кўплаб шоҳидлар иштирокида бир одамни гипноз ҳолатига солиб, ундан "қиёфадош"ини ("двойник") ажратар, бу "қиёфадош" кўзга кўринар, сезар, кўрар, эшитар, айрим ҳаракатларни бажарар ва ҳатто ўзига мурожаат этганларга муносиб тарзда жавоб қайтарар эди...

Дюрвил фаолияти давомида мингга яқин ана шундай ҳужжатлаштирилган, батафсил қайд этилган тажрибаларни амалга оширган. Хонада рўй берган бу мўъжизаларни иштирокчиларнинг ҳаммаси эмас, балки нозик руҳий қобилиятга эга бўлган кишиларгина аниқ кўришган. Бироқ шарпани ўз кўзлари билан кўрмаган иштирокчилар ҳам унинг хонада ҳозирлигини ҳис этишган, ўзидан чиқараётган ҳар хил товушларни эшитишган.

Албатта, кўплаб машҳур олимлар, жумладан, Парацельс, Ньютон, Кант ва бошқалар ҳам парапсихологик тажрибалар ўтказишган. Бироқ Дюрвил обрўли олимлар орасида биринчилардан бўлиб, одамлар дунёси билан мустаҳкам боғланган, турли хил кўплаб мавжудотларни бирлаштирган қандайдир ёндош олам мавжуд деган хулосага келган ва бу ҳақда очиқ ёзган.

Ўзининг кўплаб тажрибаларидан келиб чиқиб, Дюрвил қуйидагича хулосаларга келган: одам танасининг иккига, яъни асли ва "қиёфадош" тажрибалар орқали тасдиқланган. Демак, моҳиятан одам жисмоний тана ва жон (руҳ) деб аталадиган, қобиқ (парда)дан ташкил топган. "Қиёфадош" танадан ташқарида ҳаракат қилишга қодирлиги боис, ўлимни бошидан кечиради ва тирик қолади.

Қадимги мисрликлар одамнинг танаси — қобиқ, шахси эса кўз илғамайдиган ҳолатда мавжуд, деб ишонишган. "Қиёфадош" учун жисмонан тирик тана жуда муҳим. Чунки танадан ташқарида қанча бўлишидан қатъи назар, у ўз "уйига" қайтгандай тирик танага бемалол қайтади.

Мутахассислар фикрича, мисрлик фиръавнлар ўз таналарига қайғуриб, ўлимларидан кейин жасадларини бекорга мўмиёлашни буюришмаган. Айрим қоҳинлар махсус маросимлар ёрдамида марҳум фиръавнларнинг "қиёфадош"ларини чорлаб, уларга маслаҳат сўраб мурожаат этишган.

"Қиёфадош"лар одамнинг ўзидан кўра, жисмоний тана тақдири ҳақида кўп нарсани "билади", дейишади олимлар. Кўплаб улуғ инсонлар ҳаётлари давомида доимо тақдир "қўли"ни ҳис этишганини ёзишган. Наполеон Бонапарт ўзини кимдир ёки нимадир бошқараётганини ҳис этишини кўп гапирган. "Мен ўзимга маълум бўлган мақсад сари бораётганимда мени ҳеч қандай куч тўхтата олмайди — мени ташқи бир куч бошқаради. Бироқ мақсадга эришиб бўлганимдан сўнг оддий бир зарра ҳам мени маҳв этиш учун етарли бўлади", деган гапни у бир неча бор такрорлаган. Напалеоннинг жасорати, ўзига бўлган ишончининг манбаини мутахассислар ана шу — ёндош оламдаги "қиёфадош" билан боғлашади.

Ўзбекистон давлат табиат музейи маъмурияти ва касаба уюшмаси қўмитаси бош ҳисобчиси Муқаддас Рихсиевага падари бузруквори

Мирҳошим ОТАнинг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

ЎЙИН ТАҚДИРИ... АЁЛЛАР ҚЎЛИДА

Футболда нималар бўлмайди, дейсиз. Баъзан ҳатто энг зукко кузатувчиларнинг ҳам башоратлари тўғри чиқмайди. Германиянинг яшил майдонларида давом этаётган жаҳон чемпионатида қайд этилаётган баъзи ҳисоблар томошабинлардан аввал футбол мутахассисларини ҳам ҳайратга солмоқда. Бу гап, биринчи навбатда, Франция жамоасига тегишли. Франция термаси ўз майдонида кимсан Бразилияни енгиб, биргина Зиданнинг ўзи номдор рақиблари дарвозасига иккита тўп йўллаб чемпион бўлишгани ёдимизда. Аммо бу ютуқдан кейин ишлар чаппасидан кетди. Жанубий Корея ва Японияда омад улардан мутлақо юз ўгирди. Кўпчилик бу гал францияликлар майдонда нималарга қодир эканликларини намойиш этишади, деган фикрда эди, аммо ўйин натижалари бунинг аксини кўрсатиб турибди. Жумладан, Жанубий Корея футболчилари билан бўлган учрашувда яна дуранг қайд этилди. Энг қизиғи, собиқ жаҳон чемпионларининг фикрича, футбол майдонидаги яшил майсанинг меъёридан ортиқ даражада ўсиб кетгани яхши ўйин кўрсатишга ҳалақит бераётган эмиш. Бу гапни мезбон мутасаддилар мутлақо рад этишди.

Мексика — Ангола учрашуви ҳам дуранг натижа билан тугади. Холис гапни айтганда, бу икки жамоанинг имкониятларини тенг баҳолаб бўлмайди. Мексикаликларда маҳорат ҳам, тажриба ҳам анча баланд. Шунга қарамай, 90 минут давомида дарвозаларга тўп киритишнинг иложи бўлмади. Бой берилган имкониятни хаспўшлаш керак бўлди шекилли, "анголаликлар афсунгарлик йўли билан ўз дарвозаларини дахлсиз сақлаб қолдилар", деган гап тарқалди. Бошқа бир жамоа рақиб томон ишқибозларининг ўйингоҳдаги ҳаддан ортиқ бақир-чақири асабларига тегканлигини маълум қилди. Футболдагина эмас, бошқа соҳаларда ҳам, ютқазиб қўйганингдан кейин, ҳеч бўлмаса, дурустроқ бир баҳона ўйлаб топиш керак-да.

Португалияликларнинг шашти баланд. Қитъа биринчилигида, боз устига, ўз уйларида деярли нақд бўлиб турган ғалабани қўлдан чиқариб юборишгани яна анча йиллар ёдларидан чиқмаса керак. Шу боис, улар ҳар учала учрашувда ғалабага эришиб, "Олтин маъбуда"га даъвогарлик қилишлари мумкин эканлигини эслатиб туришибди.

Иккинчи учрашувдан кейин Олег Блохин раҳбарлигидаги Украина жамоасига эътибор яна кучайди. Улар Саудия Арабистони футболчиларини 4:0 ҳисобида енгиб, чиройли ўйин кўрсатдилар. Бу учрашувда бундан буён "Чэлси"да тўп сурадиган Андрей Шевченко бор маҳоратини намойиш этди. Саудияликлар эса учрашувнинг якунловчи қисмида рақибларининг шиддатли ҳужумларига дош бера олмадилар.

Мухлислар эронлик футболчилардан кўп нарса кутишган эди. Аммо бу умид ўзини оқламади. Жамоанинг Али Дои, Каримий каби тажрибали ўйинчилари майдонда анча суст ҳаракат қилдилар.

Бўлиб ўтган қатор учрашувларда бир ҳолат кўзга ташланади. Ғалабага даъвогар жамоаларнинг ўйин тактикаси анча пухта ўйланган. Улар ҳар бир учрашувда ўйин суръатини охиригача бир хилда сақлаб қоладилар. Осиё ва Африкадан келган жамоаларда эса ўйин тугашига 15-20 минут қолганида чарчоқ аломатлари кўзга ташланади.

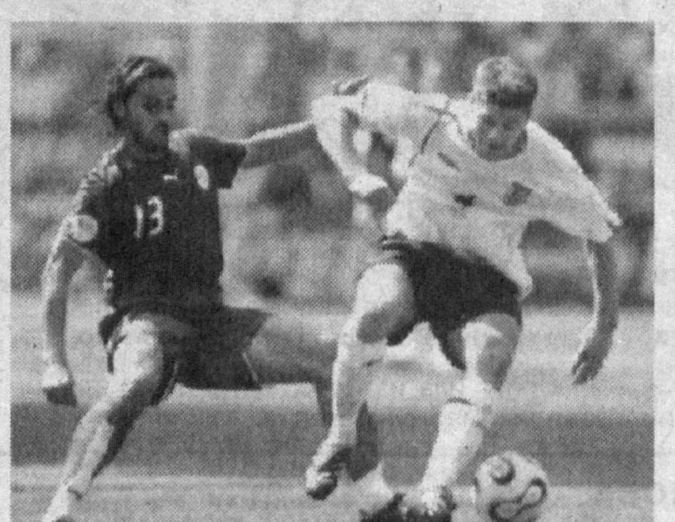

Аргентина — Голландия учрашувида 0:0 ҳисоби қайд этилди. Аслида, бу учрашув натижаси катта аҳамиятга эга эмасди. Гуруҳда ким ғолиб чиқиши ҳам аниқ бўлиб қолганди. Шу боисми, ҳар икки томон майдонда бироз эҳтиёткорлик билан ҳаракат қилдилар. Чунки асосий "жанг"лар ҳали олдинда.

Жаҳон чемпионлари бўлмиш Бразилия жамоаси олий мақсад сари дадил бормоқда. Улар тўғрисида гап кетганда "Бразилия — оғир паровоз, ўрнидан қўзғалиши қийин, юриб олганидан кейин эса уни деярли тўхтатиб бўлмайди", дейишади. Аввалги жаҳон чемпионатларида бу гапнинг нақадар тўғри эканлигига кўп бор ишонч ҳосил қилганмиз. Афтидан, бу гал ҳам айни шундай бўладиганга ўхшаб турибди.

Майдон эгалари хусусида ҳам шу гапни айтиш мумкин. Немис футбол машинаси бугун аъло даражада эканлигига ҳозирнинг ўзидаёқ ҳеч кимда шубҳа йўқ.

Англия-Швеция учрашувини (2:2) чемпионатнинг энг яхши футбол спектакли, деб баҳолаш мумкин.

Бугун бутун планета футбол билан нафас олмоқда десак, муболаға бўлмайди. Номи оламаро машҳур Пеле, Марадона, Эйсебио каби тўп усталари, Загало каби машҳур мураббийлар шу ерда. Ўз жамоаларини янги иқтидорли ўйинчилар билан тўлдириш мақсадида бу ерга келган футбол бизнеси мутахассислари ҳозирнинг ўзидаёқ Того, Ангола, Гана каби давлатлардан келган чарм тўп усталарининг айримларини кўз остиларига олиб қўйдилар. Чунки жаҳон биринчилиги катта футбол бозори ҳам ҳисобланади.

Саудия Арабистони раҳбарлари мамлакат футбол жамоаси ҳисобига катта миқдорда пул ўтказиб беришди. Украиналик футболчиларнинг ҳар бирига, бордию улар "Олтин маъбуда"ни қўлга киритсалар, бир миллион доллардан мукофот пули ваъда қилинди. Англия бош вазири ўз жамоасини ғалаба билан шахсан қутлади. Тоголиклар эса жаҳон биринчилигига йўлланмани қўлга киритганликлари учун бериладиган маблағни ололмай, анча-мунча тўполон ҳам қилишди. ФИФА ижроқўми аъзоси Исмоил Бҳамжининг қилиғи эса ҳаммасидан ошиб тушди. Бу мансабдор шахс чипталарни чайқов баҳосида пуллагани учун Германияни шармандаларча тарк этишга мажбур бўлди. Эҳ, пул ўлсина, пул ўлсин, деворгинг келади-да.

Майдонда футболчилар тўп суриб, ишқибозларга олам-олам завқ-шавқ бағишламоқдалар. Стадионларни тўлдириб турган ишқибозларга эътибор беринг. Бразилия кўчаларида ўтадиган анъанавий карнавалларни эслатувчи ажойиб-ғаройиб либослар, ранглар, бўёқлар. Турфа хил ноғора, сурнайларнинг овозидан ўйингоҳ ларзага келади. Ҳар оқшом дунё аҳолисининг маълум қисми телеэкран қаршисига ўтиради. Бир жойда аёллар "футбол деса ҳамма нарсани унутадиган, хотинларига эътибор ҳам бермайдиган эркаклар"га қарши "исён" кўтаришибди. Бунинг акси, бошқа бир жойда, аниқроғи аёллар монастрида ишқибоз аёллар гуруҳи тузилибди. Бразилияда, аввалари ҳам бўлганидек, командалари ғалабага эришганда, полициячилар баъзи сархуш ватандошларига бироз шафқат қилишаётганмиш.

Бу ҳам майли, ўйингоҳларга тўпланган ишқибозларни кўринг — улар орасида аёллар жуда ҳам кўп, гўёки дунёнинг жамики гўзал, соҳибжамолларини йиғиб келишгандай... Мухлисалар, маъшуқалар, маҳбубалар ўйинчиларни шу қадар қутлашмоқдаки, умрида оёғи тўп кўрмаган эркак ҳам бу ишваю карашмалар олдида камида Марадона бўлиб кетади. Аҳвол шу тарзда давом этаверса, эркаклар футбол ўйингоҳларидаги ўринларини ҳам аёлларга бўшатиб беришлари ҳеч гап эмас.

М.АҲМЕДОВ

Баҳрам ҳазиллари

Нурмамат АЛМУРОДОВ

СИЗГА КИМ АЙТДИ?

Тележурналист Йўлдош Исмоилов навбатдаги кўрсатувни тайёрлаб, «Ҳуррият» газетаси масъул котиби Ҳаким Сатторий билан чойхонада гурунглашиб ўтиришган эди. Ҳаким Сатторий суҳбатни қизитиш учун оламда рўй бераётган воқеа-ҳодисалардан сўз бошлади, Йўлдош Исмоилов шу заҳотиёқ:

— Ҳа, бундан хабарим бор, — деб шеригининг гапига эътибор бермади. Ҳаким Сатторий унинг нималардан хабари бору, нималардан хабари йўқлигини билиш учун ўйланиб қолди. Телеижодкор ҳамиша бошқалардан олдинда юриши керак деб билган Йўлдош Исмоилов қаерда, қачон ва қайси мавзуларда гап кетмасин «Ҳа, бундан хабарим бор», деб барча қаламкаш дўстларини ҳайрон қолдириб келар эди. Ҳаким Сатторийнинг хаёлига тўсатдан шумлик қилгиси келиб қолди:

— Эшитдингизми? Йўлдош Исмоилов қизини турмушга берибди.

— Ҳа, бундан хабарим бор, — деди Йўлдош одатдагидек бўш келмай.

— Яна ўша акамиз уйини сотиб, қишлоғига кетмоқчи экан...

— Ҳа, бундан ҳам хабарим бор, — деб юборди у.

Ҳаким Сатторий «пиқ» этиб кулди. Йўлдош дарҳол ҳушёр тортиб қолди:

— Одамни чалғитманг-да, — деб қизишган бўлди. — Мен... уйимни сотмоқчи эмасман. Ким айтди сизга?

ТУШУНМАДИМ

Каминанинг илҳоми жўшиб, укажўрам — «Қишлоқ ҳаёти» газетаси бўлим муҳаррири Абдураззоқ Каримов ҳақида икки оғизгина ҳазил ёзган эдим. Бахтимни қарангки, Абдураззоқ укамиз шуни кўзга илиб ўқибди. Ҳатто ёдлаб ҳам олибди. Раҳмат, дейман, албатта.

Кеча тушлик маҳали таҳририят биноси олдида учрашиб қолдик. Анча вақтдан бери мени излаб юрган экан. Салом-алик қилгач:

— Бу ёққа юринг, кетдик, — деди жиддий, — сизга ёзманг дегандим-ку, ниҳоят мен ҳақимда ҳам ёзибсиз-да.

Ҳазилим ёқиб, тушликка яхшилаб эрир экан-да, деб суюниб орқасидан эргашдим, йўлда:

— Қайси ошхонага борамиз, — деб сўрадим иштаҳам карнай бўлиб.

У қовоғини уйди ва:

— Судга, — деди.

ЎЗИНГИЗНИНГ ЖАҲЛИНГИЗ ҚАНДАЙ?

Янги ташкил этилган таҳририятга мақола, фотосурат олиб борган эдим. Ҳалима Ҳаким қизи деган ҳамкасбим дуч келиб қолди. Ҳангомаларимни қизиқиб ўқиб бораётган экан.

— Ўша киши сизми? — деб сўради.

— Ҳа, менман, дедим ғурур билан ва нима эди? — деб сўрадим.

— Яна мен ҳақимда ҳам ёзиб юрманг-а, — дея огоҳлантирди у, — эримнинг жаҳли ёмон.

— Эрингизни қўя туринг, ўзингизнинг жаҳлингиз қандай? — деб кулдим мен.

ЁН ДАФТАРДАН

Қаламинг қанча ўткир бўлса, шунча тез синади...

* * *

Китоб ёзганларнинг ҳаммаси ҳам ёзувчи эмас.

* * *

У эски туллаклардан эди. Соқоли оқарса ҳам ҳеч ким кўнгли тозалигига ишонмади.

* * *

Ёлғон гапирсанг ҳам, тўғрисини ёз!

* * *

Телевизоринг бўлса жуда яхши. Бўлмаса ундан ҳам яхши: рекламадан безор бўлмайсан.

* * *

Бу дунёдан ўлик кетма — тирик кет!

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 133-49-93 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 136-58-55
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 136-56-48

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи — Носиржон ЖЎРАЕВ
Саҳифаловчи — Байрамали МУҚИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.00.

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 058-рақам билан рўйхатга олинган. А — 3722. Буюртма Г — 849. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН